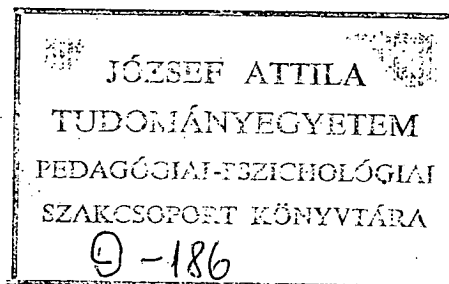

EGYETEMI BÖLCSESZDOKTORI ÉRTEKEZÉS

IGÉNYSZINT ÉS ÖNISMERET
A PÁLYAVÁLASZTÁSBAN

GYIFKÓ MÁRIA

SZEGED

1978

TARTALOM

	oldal
I. BEVEZETÉS	1
II. A VIZSGÁLAT ELMÉLETI ÉS MÓDSZERTANI ALAPJAI	12
III. AZ ÖNISMERET ÉS AZ IGÉNYSZINT TUDATOSSÁGA AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓK PÁLYAVÁLASZ- TÁSI ELKÉPZELÉSEIBEN	
1. Vizsgált minta empirikus jellemzése	32
2. Vizsgálati helyzet feltételei és eszközei	36
3. Vizsgálat főbb adatainak összefüggései, különös tekintettel az igényszint, az önismeret és az önmeghatározottság egymáshoz való viszonyára	49
IV. KÖZÉPISKOLAI TANULÓK ÖNISMERETÉNEK, IGÉNY- SZINTJÉNEK ÉS PÁLYAVÁLASZTÁSI DÖNTÉSÉNEK ÖSSZEFÜGGÉSE	
1. A tanulók igényszintjének és önismereté- nek sajátosságai	89
2. A pályaválasztási érettség önismereti és igényszintbeli összetevőinek fej- lesztése	109
3. A középiskolai csoportok önismereté- nek és igényszintjének azonos, eltérő vonásai	119
V. ÖSSZEGEZÉS, TOVÁBBI FELADATOK	121
VI. MELLÉKLETEK	125
VII. FELHASZNÁLT IRODALOM	137

I. BEVEZETÉS

Az ifjúság pályaválasztási tanácsadásának kérdése az utóbbi időben a társadalmi érdeklődés előterébe került. Különböző problémái, megoldásra váró feladatai nem csupán a közvetlenül érintett szülőket és fiatalokat, de a tanácsadás munkájában szükségképpen résztvevő pedagógusokat, pszichológusokat, orvosokat is foglalkoztatják.

A pályaválasztási tanácsadás növekvő jelentőségét indokolja az egyén és a társadalom érdeke. Az egyén érdeke az, hogy olyan pályát válasszon, amelynek végzése közben személyiségének értékes vonásai kifejlődnek, amely kiegyensúlyozottá, elégedetté teszi, és eredményeket is hoz számára. A népgazdaságnak pedig az az érdeke, hogy a munkábalépő fiatalok foglalkoztatásával hatékonyan növelje a társadalmi termelést és a nemzeti jövedelmet.

A pályaválasztási tanácsadás alapvető feladata, hogy figyelembe véve a gazdasági és egyéni érdekeket, segítséget nyújtson a fiatalok helyes pályaválasztásához. A jó pályaválasztás nem ad ugyan abszolút biztosítékot az életpálya mindvégig eredményes és harmonikus megvalósítására, de azt jelentős mértékben valószínűsítheti. A hely-

telen választás viszont az akadályok és nehézségek egész özönének nyit utat a pályacélok megvalósítása ellenében.

Csirezka /1966/ meghatározása szerint: A helyes pályaválasztás feltétele a megfelelő pályaismeret és önismeret, a pályaválasztási érettség, valamint a társadalom és népgazdaság igényeinek figyelembevétele.

A pályaválasztás társadalmunk előterébe került, ezt bizonyítják a megjelent Kormányhatározatok, végrehajtási utasítások, Ifjúsági Törvény.

A pályaválasztással kapcsolatos első Kormányhatározat 1961-ben /1027/1961. /XII.30./ Korm.sz. határozat az ifjúság pályaválasztási tanácsadásáról/ jelent meg.

Tíz év elteltével megjelent a 1029/1971. /VII.3./ Korm. sz. határozat az ifjúság számára nyújtott pályaválasztási tanácsadás továbbfejlesztéséről és ennek 804/1972. /3./ MÜM.sz. végrehajtási utasítása.

A végrehajtási utasítás alapvető célja, meghatározni a szakigazgatási és társadalmi szervek feladatait az ifjúság pályaválasztásának segítésében .

Az 1029/1971/VII.3/ sz. Kormányhatározat ki-
mondja: "A pályaválasztási tanácsadást az általá-
nos és középiskolában folyó oktatási és nevelési
folyamat szerves részévé kell tenni."

Egymást követő Kormányhatározatok fogalmazták meg
azt a társadalmi igényt, hogy az iskola az eddigi-
nél nagyobb gonddal készítse fel a tanulóifjúságot
a pályaválasztásra.

Országunk társadalmi, - politikai-, gazdasági fej-
lettsége szükségszerűen vonta maga után a pályavá-
lasztás jelentőségének felismerését.

Feladatunkat Rókusfalvy /1969/ meggyőzően fo-
galmazta meg: "...emberségben, emberi személyiség-
ben kell hozzájárulni az új és állandóan alakuló gaz-
dasági, műszaki keretekhez, hogy a termelőerők fej-
lődésének valóban irányító urai maradjunk továbbra
is, hogy ezek a megnövekedett erők valóban a kis és
nagy emberi közösségek életét szolgálják - anyagi
és erkölcsi értelemben egyaránt -, és ne lassú sor-
vadását, vagy katasztrofális pusztulását idézzék
elő."

Az MSZMP és a Kormány kiemelt fontosságúnak
tartja a tanulóifjúság, a jövő generációjának po-
litikai-, erkölcsi-, szakmai nevelését, felkészí-
tését.

A feladatok adottak a család, az iskola és az ifjúsággal foglalkozó felnőttek számára. Senki-
nek sem lehet közömbös, hogyan tudjuk tanulóinkat
felkészíteni a rohamosan fejlődő társadalmi köve-
telmények megfelelésére.

Az ifjúság nevelésében döntő szerepe van az isko-
láknak, és amikor napjainkban nevelő iskoláról be-
szélünk, az iskolák ezen feladatát hangsúlyozzuk.

A nevelő iskola célkitűzése egyértelmű: a szocia-
lista személység kialakítása, vagyis "... az is-
kolákban folyó pedagógiai tevékenység igen magas
hatékonysággal azokat a tulajdonságokat, képessé-
geket alakítsa a tanulóknak, amelyekre a fejlett
szocialista társadalom építésében szükség van,
szükség lesz." /Köznevelés, 1978/

A nevelő iskola nagy előrelépést jelent az iskolai
pályaválasztási tevékenység területén is.

Majzikné /1972/ a pályaválasztási szakemberek-
nek tartott konferencián a következőképpen fogalmaz-
ta meg az iskola pályaválasztást segítő tevékenysé-
gét: "Olyan pályapedagógiai tevékenységet szükséges
kibontakoztatni, amely nem speciális pszichológiai
vizsgálatok alapján, hanem az iskolában végbemenő
személységformálás egész folyamatában valósítja meg

- minden tanulónál - a differenciált pályaválasztási előkészítést és tanácsadást."

A nevelő iskolában a tanítási - tanulási folyamat középpontjában a személyiség alakítása áll, ill.

a "... tanítási, tanulási folyamat személyiségfejlesztő hatása elválaszthatatlan a képességek tudatos, tervszerű, sokoldalú kibontakoztatásától" valamint "... a személyiség csakis a megfelelő tevékenységek által fejleszthető." /Köznevelés, 1978/

A fent idézettek megvalósítása, az életbelépő dokumentumok alkalmazása az iskolai pályaválasztási tevékenység minőségi javulását eredményezi.

A pályaválasztással foglalkozó szakemberek tudják, hogy Ritoókné /1972/ megfogalmazásával élve: "A pályaválasztás valójában nem egyszeri döntési aktus, hanem része az életpálya alakulásának." Ez a folyamat magába foglalja a pályaválasztási érettség kialakítását, a döntést, a szakmai felkészülést, a munkahelyi beilleszkedést és a beválást.

Az általános és középiskola feladata, hogy tanulóinál elősegítse a pályaválasztási érettség kialakulását, illetve a helyes döntés meghozatalát.

A pályaválasztási érettséget Rókusfalvy /1965/ következőképpen határozta meg: "A tanuló egész sze-

mélyiségének olyan fejlettségi állapota, amely egyrészt lehetővé teszi az elhelyezkedési lehetőségeknek és a személyiségnek megfelelő pálya adekvát választását, másrészt biztosítja a szakmai képzésnek legalább minimális sikerét és felébreszti a tanulóban a szakmai beilleszkedésre való tartós törekvést." Ennek alapján a pályaválasztási érettségnek négy legfontosabb feltétele a megfelelő pályaismeret, a pályaismerettel összehangolt önismeret, a helyes pályaválasztás szempontjából fontos személyiségvonások és magatartás, végül a bensőleg igenlő adekvát pályaválasztási elhatározás.

Radnai /1959/, Rókusfalvy /1965/, Jakabné /1970/, vizsgálták az önismeret, önértékelés, pályaismeret szintjét, összefüggéseit. Megállapították, hogy a 14 évesek mintegy fele rendelkezik a pályaismerettel összehangolt megfelelő önismerettel. A 14 évesek pályaválasztási érettsége csak részleges. A pályaismeretre és önismeretre vonatkozó problémákat egyértelműen nem indokolják a fejlődéslélektani törvényszerűségek. A pályaválasztási érettségre nevelésnek akkor van értelme, ha azt folyamatosan és tervszerűen végezzük már az általános iskola ötödik osztályától kezdve. A pályaválasztási döntésre nevelésnél két alapfeladatot különböztethetünk meg: egyik a megfelelő pálya-

felvilágosítás, másik az önismeret fejlesztése.

Az önismeret vizsgálódások eredményei a nemek közötti különbségekről számolnak be. Önismeretben a lányok szubjektívebbek, a fiúk elsősorban teljesítményüket regisztrálják. /Rókusfalvy, 1966/ Hasonló következtetésre jut Xantus /1976/ is, amikor megállapítja, hogy a lányok énképe differenciáltabb, önismeretük mélyebb.

Az elmondottakból következően témaválasztásunkat az alábbi megfontolások indokolják:

1./ A szakirodalom főleg a pályaorientáció, a munkahelyi beilleszkedés és a beválás kérdéseivel foglalkozik. Hazai viszonylatban találunk ugyan az önismeret és az igényszint vizsgálatával foglalkozó forrásokat, de az önismeret és az igényszint viszonyának pályaválasztási szempontú feltárása jelenleg még nem megoldott.

2./ A pályaválasztás személyiségben rejlő feltételeinek rendszerében domináló szerepe van a teljesítménymotivációnak. Ezért az önismeretre alapozott igényszint sokoldalú pszichológiai megismerése hozzájárulhat a pályairányítás és a pályaranevelés feladatainak differenciáltabb kimunkálásához.

3./ E probléma megoldásának gyakorlati jelen-

tősége nemcsak a pszichológiai szaktanácsadás, hanem az iskolai oktató- nevelő munka folyamatában megvalósuló pályapedagógiai tevékenység szempontjából is fontos kérdésnek minősül.

A téma kifejtésére többoldalú vizsgálat elvégzését tartottuk célszerűnek. A vizsgálandó téma komplexitása indokolttá teszi a vizsgálat feladatainak differenciálását.

Figyelmünket az alábbiakra összpontosítottuk:

- 1./ A vizsgálat elméleti és módszertani alapjainak kidolgozása.
- 2./ Az önismeret és az igényezint tudatosságának feltárása az általános iskolai tanulók pályaválasztási elképzeléseiben.
- 3./ A középiskolai tanulók önismeretének, igényezintjének és pályaválasztási döntésének összehasonlító elemzése.
- 4./ Az önismeret és igényezint fejlesztésének lehetőségei.

Az alábbi munkahipotézisekből indultunk ki:

- 1./ A szoció-ökonómiai státus befolyásolja a tanuló önismeretét, igényezintjét és pályaválasztási irányulását.

2./ A személyiség szociális érettségének egyik mutatója az önmeghatározó képesség, amely feltételezésünk szerint a pályaválasztási döntésnél döntő szerephez jut.

3./ Az önismeret és igényszint dinamikusan változik, és speciális feltételek mellett alakítható, fejleszthető.

A vizsgálat metodikai megfontolásai

A vizsgálat megalapozásánál módszertani alapelvünk volt, olyan módszerek alkalmazása, amelyek a pályaválasztási tanácsadás eddigi gyakorlatában is felhasználtunk. Fontos szempontnak tekintettük azt, hogy a különböző módszerek kiegészítsék egymást, a szerzett információk metodikailag ellenőrizhetők legyenek. A vizsgált paraméterek értékeinek validitását komplex módszeregyüttessel, valamint az eredmények matematikai statisztikai elemzésével kívántuk biztosítani.

Az anyaggyűjtés módszerei

1./ Empirikus eljárások

a/ Kérdőívek alkalmazása, feldolgozása.

/A tanulók pályaválasztási szándékának megismerése: Pályaválasztási kérdőív,

Csirszka-féle-motivációs k./

b/ Dokumentum elemzés

/A tanulók életelőzményeire, családi és szociális környezetére vonatkozó feljegyzések, zárójellemzések tanulmányozása, egészségi állapot, tanulmányi és szakköri tevékenység figyelemmel kísérése./

c/ Dolgozatírás

/Hogyan ítéli meg a pályaválasztó tanuló saját pályaalakultságát,
Hogyan készül választott pályájára,
"Egy napom tíz év múlva" c. dolgozat./

d/ Önjellemzés

/Felhívjuk a tanulók figyelmét a lényeges tulajdonságok kiemelésére, önismeret jegyeinek számbavétele a választott pálya követelményeinek összevetésével,
"Ilyen vagyok" c. önjellemzés./

2./ Az empirikus vizsgálódást kiegészítő
egzaktabb eljárások

a/ A pályaválasztási szaktanácsadás során alkalmazott "papír - ceruza" tesztek.

/Lavoegie, Skawran, Radnai-féle önértékelés/

b/ Műszerezés vizsgálatok

/Igényszint vizsgálat: csavarozás, P-R m./

c/ Képesség vizsgálatok /esetenként/

/Révész-Nagy, Ranschburg szó-émlékezet,
Moede emlékezet-vizsgálat, Raven, Fogalom csoportosítás, Mc. Qerrie-sorozat,
Miller/

d/ Érdeklődés vizsgálat

/Irle- Csirszka-féle érdeklődés/

e/ Személyiségvizsgáló eljárások /esetenként/

/anamnézis, exploráció, Szondi, Luscher,
TAT, PFT, szinpiramis, fa-, emberrajz,
fogalmazások/

II. A VIZSGÁLAT ELMÉLETI ÉS MÓDSZERTANI ALAPJAI

1./ Az igényszint fogalmának értelmezése

Az igényszint fogalma először Kurt Lewin /1926/ munkásságában jelenik meg. Meghatározása szerint: "Maga az igényszint elvárások összességét jelenti, melyek egy jövőbeni feladatra vonatkoznak". Nem sokkal később Hoppe /1930/ közreadja az első igényszintre vonatkozó kísérleteket és az eredményekből leszűrt következtetéseket. Az igényszint fogalmát ő alkalmazta először pszichológiai jelenség meghatározására, mely szerint: "Egy személy saját jövőbeli teljesítményével szemben támasztott elvárás célja, vagy igénye egy adott feladathelyzetben".

Egészen sajátos megfogalmazást ad Schmidt H. D /1965/, aki a relatív preferenciasorrend megállapításához használt matematikai módszerekkel döntés-elméleti oldalról közelíti meg a problémát. Az ő meghatározása szerint: "Az igényszint az a cél, amelynél a legnagyobb a haszonkülönbség önmaga és a következő alacsonyabb cél között".

Témánk szempontjából különösen figyelmet érdemelnek a felmerülő metodikai kérdések. Sokféle feladathelyzetben, igen változatos eszközökkel végeztek igényszint vizsgálatokat. E vizsgálatok funkcióértéke nagymértékben függ attól, hogy mennyire sikerül a vizsgált

személyeket saját teljesítményük alakításában érdekeltté tenni.

Viteles /1953/ az ipari üzemekben az alacsony munkaerőköltsöt az igényszint és az aktuális teljesítmény diszkrepanciája eredményének tekinti. Az igényszintet ő nagyobb időtávlatban értelmezi és megállapítja, hogy szoros az összefüggés a pozitív időtávlat, * a jó munkaerőkölcs és a reális igényszint között.

Hasonlóképpen hangsúlyozza jelentőségét Stagner R. /1956/ is, aki értelmezésében a szociálpszichológiai szempontokat is felveszi.

Hazai kutatók közül Perczel /1961, 1962/ a szakmai beválás negatív megközelítésében vizsgálta e kérdést és úgy találta, hogy a leggyakrabban balesetező dolgozók igényszintjének alakulása szignifikánsan labilisabb a pozitív kontroll csoportéhoz képest.

*

e kifejezést először Frank L.K. használja és Lewin vezet be élettér rendszerébe. Jelentése: a személy időtávlat a múltbeli és jövőbeli időterjedelem, amely adott pillanatban számára fontos és amely adott helyzetét meghatározza.

Dembo T. /1931/, Murray H.A. és Frank J.D. /1938/ rámutattak arra, hogy a motiváción belül az igény-szint alakulása különösen szoros kapcsolatban van az emóciókkal, sőt annak egyéni alakulása sajátos érzelmi konfliktus eredményeként valósul meg.

/Hoppe F. 1930, Frank J. D. 1938, Barkóczi és Putnoky 1967./

A motivációs kutatások fellendülése tette lehetővé a teljesítménymotiváció, az igény szint differenciál-tabb vizsgálatát.

A legtöbb kutató véleménye megegyezik abban, hogy az igényszint az egyéni magatartás egyik legjellemzőbb dinamikus szabályozó tényezője.

Az igényszint a személyiség pszichikus szerke-zetének számos összetevőjével mutat kölcsönhatást s ezért kialakulása egyénileg változó, bonyolult, oly-kor ellentmondásos folyamat eredménye. E dinamikus tényezők szerepére már Frank J.D. /1935/ is felhívja a figyelmet. Rámutat arra, hogy az igényszint és a teljesítményszint átlag különbsége három tényező köl-csönhatásából alakult ki:

a/ az önértékezés fokozására irányuló törekvés

A vizsgált személy az igényszintet olyan ma-gasan kívánja tartani a teljesítményszinthez képest, amennyire csak lehet

b/ a sikervágy, illetve a kudarc elkerülésének vágya

A vizsgált személy arra törekszik, hogy teljesítmény-szintje az igényszint fölött legyen.

c/ a realitásra törekvés

A vizsgált személy arra törekszik, hogy az igényszint és a teljesítményszint közötti különbség a lehető legkisebb legyen. /Idézi: Rókusfalvy, 1968/.

Az igényszintet meghatározó tényezők tovább differenciálódnak Mc Clelland /1953/ és munkatársainak a teljesítménymotivációs kutatásai eredményeként, melyek részben Murray /1938/ "need-press" elméletén alapuló klinikai diagnosztikai TAT értelmezési technikájához kapcsolódnak.

Fontos mozzanat, hogy belép a dinamikus összefüggésrendszerbe a teljesítmény szükséglet és az éneszmény problémája. Ennek megfelelően egy határozott éneszménnyel rendelkező személy igényszintje viszonylag magas és ez az igényszint megfelelő, de még ki nem elégített teljesítményszükségletének manifesztációjaként értelmezhető.

Frank J. D /1938/ vizsgálataival az igényszint és a Murray-i személyiségvonások között keresett korrelációt. Azt tapasztalta, hogy az igényszint és a teljesítményszint átlagkülönbsége pozitív korrelációt mutat a narcizmussal, az emocionalitással, az agresszióval, az éneszménnyel, az introcepcióval, a dominancia szükséglettel, a kreativitással, a projektivitással és az erő kifejtés általános intenzitásával.

A szakirodalom tanulmányozása során előfordul az igényszint és a teljesítménymotiváció szinonimaként való használata. Az igényszint számokban kifejezett értékét egyértelműen a teljesítmény-motiváció erőssége fokmérőjének tekintik. /Little és Cohen, 1961, idézi: Mc Candless, 1967./

Herskovits /1976/ "Az igényszint inkább a feladathelyzetben manifesztálódó viselkedést jelzi, míg a teljesítménymotiváció a viselkedés mögött meghúzódó motivációs feszültségrendszer".

Miután megvizsgáltuk az igényszint meghatározásának alakulását - amiben nem törekedtünk teljességre - vizsgáljuk meg a következőkben az igényszint szerepét a pályaválasztásban.

2./ Igényszint a pályaválasztásban

A Moszkvában tartott XVIII. Nemzetközi Pszichológiai Kongresszuson Morris J.L. /1966/ ismertette az igényszint, a pályaválasztási elhatározás és a kockázatvállalás összefüggésére alapozott pályaválasztási tanácsadás új elméletének koncepcióját. Morris teljesítménymotivációs elmélete a pályaválasztást az egyén igényszintje által determinált kockázatvállalásnak tekinti, amelyben matematikai eszközökkel vizsgálja a pályasiker valószínűségét. Jelentősége abban áll, hogy a pályaválasztást a pályaválasztó személyiségébe ágyazott saját, azaz sikerében "öndeterminált" problémaként veti fel. E vonatkozásban közeláll a pályaválasztási érettség koncepciójához, amelyben a reális és egyensúlyban tartott igényszint kialakításának fontos szerepe van.

Tudjuk, hogy pszichológiailag teljesen különböző értékű, s a pályaválasztó részéről merőben más alapállást jelent, ha valaki

- a/ sikert vár választott pályáján, vágyainak megfelelő - függetlenül saját képességeitől, saját aktív hozzájárulásától vagy,
- b/ sikert vár a választott pályán, olyan pályán, amely képességeinek, érdeklődésének, motivumainak megfelel. Olyan sikert vár, amelyért

igényeinek megfelelően maga küzd.

/Rókusfalvy, 1968/.

Az első esetben pályaválasztásra éretlen tanuló heteronóm vezérelt és passzív attitűdjéről van szó, míg a második esetben pályaválasztásra érett tanuló autonóm vezérelt, aktív magatartásról beszélhetünk. Az igényszint regulatív szerepénél az a kiinduló probléma, hogy látja-e a tanuló pályaválasztásában a személyes kockázatot és ha igen, akkor hogyan ismeri fel ennek személyes jelentőségét.

Az igényszint alapját erős érzelmekkel is átszőtt énes tendenciák, elsősorban az önértékérzés alkotják, amelyek befolyásolják alakulását, az egyénnek a sikerre, illetve a kudarcra adott reakcióit.

Az igényszint a teljesítményszinttől függő viszonyfogalom, amelyben - a vizsgálati szituációtól függően aktuálisan vagy nagyobb távlatban - jól visszatükröződik a személyiség dinamikus struktúrája.

Az igényekben a teljesítményre irányuló tevékenység motivációja, a teljesítményekben pedig a képességek fogalmazódnak meg. /Rókusfalvy, 1968/

A pályaválasztási tanácsadói munkában lényeges, szinte magától értetődő alapelvnek számít, hogy súlyos hiba volna a pályaválasztás kérdését kizárólag - vagy akár túlnyomórészt - a képességek oldaláról

megközelíteni.

Tapasztalatunk szerint a képességek és a választott pálya követelményrendszere, valamint a vizsgált tanuló eddigi teljesítményei között a kapcsolat nem mindig egyértelműen kifejezett. Előfordul, hogy viszonylag gyengébb képességű tanulók jobb eredményeket érnek el, máskor ígéen jó képességű tanulók teljesítménye éppen hogy eléri az átlagot, választásuk színvonala hol képességeiknek megfelelően magas, hol teljesítményüknek megfelelően alacsony, anélkül, hogy szembetűnő lenne komolyabb környezeti, vagy személyiségfejlődési zavar.

Szaktanácsadói munkánk során természetesnek tartjuk, hogy a személyiségvonások szerepe döntő jelentőségű. Nemcsak akkor, ha speciális pályakövetelményekről van szó, hanem akkor is, ha azt kívánjuk meghatározni, hogy a vizsgált tanuló jelentkezzen-e közép-, vagy felsőfokú tanulmányokra, vagy más megoldást keressen élettervének megvalósításához.

E kérdések szervesen összefüggnek a teljesítmény-motiváció problémájával, amely ujabban egyre szélesebb körben foglalkoztatja a kutatókat. A szerzők többsége egyetért abban, hogy a teljesítménymotivációval nem valamiféle "egységes" indítékot jelölünk, hanem az indítékok bonyolult hálózatát próbáljuk megragadni.

A teljesítménymotivációnál szerepet kap a teljesítmény elérésének "önmagáért" való akarása /általában az igényszintes vizsgálatok erre a mozzanatra építenek/, a társadalmi siker, anyagi jólét vágya, elismertetés, a mások fölötti dominancia megszerzése, a kudarctól való félelem, a szorongás szintje, az én-kép védelme, a biztonság-igény, a realitásérzék, a teljesítmény fontossága az egyén életében, tapasztalatai eddigi eredményeiről, véleménye saját képességeiről és a feladat nehézségéről, stb.

Ezt a teljesítménymotivációt próbálják az igényszintes feladatok konkrét megjelenési formában megragadni, számszerűen kifejezni.

Az igényszintes magatartást a személyiség komplex funkciójaként kell felfognunk, mely igen sok összetevő dinamizmusának eredője.

Az igényszintes magatartás feszültségét a motiváció két legfontosabb, egymással ellentétes iránya, a siker vágya és a kudarctól való félelem adja.

Általában mindkét tényező kifejti hatását, de megkülönböztethető, hogy melyik a domináns faktor.

Pályaválasztási tanácsadásnál a kérdés, amikre a választ keressük a következők:

Milyen motivációs bázis húzódik meg a tanuló pályá-

választási terve vagy döntésképtelensége mögött ?

Milyen célokat vall, és ezek mennyire épültek be személyiségstruktúrájába, értékrendjébe ?

Hajlandó-e és képes-e erőfeszítésekre, elvárásai saját magával szemben mennyire reálisak vagy irreálisak, siker és kudarc esetén hogyan változtat rajtuk ?

Összegzésül megállapítható, hogy ha kissé egyoldalunak is tekintjük Morris /1966/ - már idézett - megfogalmazását, kétségtelen tény, hogy az ember igényszintje döntő módon befolyásolja pályaválasztását. /Rókusfalvy, 1968/.

Éppen ezért szükséges olyan módszerek alkalmazása, melyekkel az igényszint mutatói, tartalmi jellegzetességei megközelítő pontossággal mérhetők.

3./ Önismeret problémája

Az egyedi fejlődés folyamán az önismeret kialakulásának egyik előfeltétele a testvázlat kialakulása. Testvázlaton Migliori G. /1975/ a következőket érti: "... az embernek saját testéről alkotott reprezentatív képe", ami magába foglalja "... a saját testről gyűjtött információk összességét." /Kiss Tihamér, 1978/.

Először a testmodell alakul ki, majd a gondolkodás és a beszéd kialakulásával megjelenik az éntudat is. Az éntudat fejlődése szempontjából nagy jelentőségű, hogy különbséget tesz a gyermek önmaga és mások között.

A fejlődés folyamán megjelenik az utánzás, az empátia és az identifikáció, amelyek az énkép kialakulásának feltételei. Az énkép kialakulásának minőségét, jelentős mértékben befolyásolja a család, a környezet. A beiskolázás újabb lépést jelent a gyermek énképének fejlődésében, gyarapszik önmagáról való ismerete, kifejlődik közösségi tudata.

A tanulás, az iskolai foglalkozások fejlesztik képességét, önbizalmát, önértékelését és a későbbiek folyamán személyiségének fejlődésével kialakítják reális önismereti szintjét.

Az ideális személyiség képe, amelyet a személy normaként elfogad, "én-ideállá" válik, s optimális esetben motiváló hatékonyságra tesz szert, amennyiben a személy életérzésére, megvalósítására törekszik.

Az "én-ideál" kialakulásával jelenik meg az önértékelés funkciója. E funkció lényege az, hogy a személy szükségleteit és tetteit a szociális normá-

val, az én-ideállal veti egybe, s ahhoz igazítja anélkül, hogy közvetlen szociális megerősítést remélne, vagy büntetés veszélye fenyegetné.

Az önértékelés funkciója tehát az önkontroll, a magatartás önszabályozásának alapja, az ún. "lelkiismereti funkciók" megjelenésének feltétele.

Az önértékelés és kontrolljának kérdésével az utóbbi időben többen is foglalkoztak.

Guilford /1964/ a személyiségről írt nagy monográfiájában idézi Amatora-t /1956/, aki mind a fiúknál, mind a lányoknál azt vizsgálta, hogy a különböző személyiségvonások /pl. udvariasság, megbízhatóság, humorérzék, intelligencia, stb./ tekintetében mennyire megbízható az önismeretük.

Fuchs /1957/ megállapította, hogy a tanári tevékenység tudatos szervezésével viszonylag kis energiával jelentős mértékben emelkedő a tanulók önértékelése és igényszintje. Radnai /1959/ középiskolás első és második osztályos tanulók matematikai, tanulmányi teljesítményeinek önértékeléséről közöl hasonló jellegű adatokat. Hemming /1957/, Kolominszkij /1963/, a pedagógiai pszichológia művelői egyértelműen vallják, hogy a helyes önértékelés egyik alapfeltétele a személyiség egészséges fejlődésének.

Harsányi - G. Donáth /1966/ megállapítják, hogy önmagunk értékelését jelentős mértékben befolyásolják, alakítják a más emberektől eredő elfogadások, elutasítások még akkor is, ha igyekszünk is elutasítani, megcáfolni azt, amit mások látnak bennünk. Minél jelentősebb számunkra az ítéletet formáló személy, véleményét annál autentikusabbnak fogadjuk el, tehát az emberismeret lényegesen tudja így befolyásolni saját fejlődésünket. A tanulók részéről ilyen jelentős személyiségnek tekintendők a szülők, a pedagógusok és az iskolán kívüli baráti kör.

A gyermek és serdülő személyiségértékeinek differenciált elemzésével foglalkozik Zazzo /idézi: Duró, 1967/. A probléma lényegét abban lehetne megjelölni, hogy az eltérő szociális és kulturális feltételek között nevelkedő serdülők önmagukról alkotott véleménye különösen nagy különbségeket mutat, amikor önmaguk értékeinek és jövőre vonatkozó terveiknek megítéléséről van szó.

A külföldi szakirodalom /Harvey, Hemming, Kolominsz-kij, Lindzey, Korbanovszkij, Zazzo, Washburn/sok- rétűen foglalkozik az önismeret problémájával. Tulajdonképpen minden megközelítés azt vizsgálja, hogyan befolyásolják a különböző értékelések a személyiség fejlődését.

4./ Az önismeret és a pályaválasztás kapcsolata

A pályaválasztó egész személyiségének megismert vonásait, illetve - már ezt megelőzően - a megismerés irányainak kitűzését a konkrét tanácsadás érdekében valamiképpen rendezni kellett.

Baumgarten F. /1948/ a személyiségnek hat olyan aspektusát nevezi meg, amelyeknek adott kérdésfelvetésből való megismerése közvetlenül hozzájárul a tanács megfogalmazásához.

Meghatározása szerint, a személyiségmegismerés kérdésfeltevései a következők:

- a/ Milyenek a hajlamai és az irányulásai ?
- b/ Milyen adottságokkal, képességekkel rendelkezik ?
- c/ Hogyan használja fel ezeket a képességeket ?
- d/ Milyen eszközökkel igyekszik célját elérni ?
- e/ Milyen viszonyban áll önmagával, hogyan értékeli önmagát ?
- f/ Milyen a viszonya környezetéhez ?

A pályakövetelmények és a személyi adottságok a pályaválasztásban való összefüggésének és kölcsönhatásának teljes és dinamikus rendszerét hazai viszonylatban Csirszka /1966/ dolgozta ki először. Felfogása szerint mindkét tényezőcsoport mélyén egy-egy összefoglaló egység és dinamikus mag található.

Az objektív pályaadottságok esetében ez a mindenkori konkrét munkatevékenység, a szubjektív személyi adottságok esetében ez a karakter dinamikus jegyeinek strukturált egysége.

Rókusfalvy /1969/ meghatározása szerint a pályafejlődés, lényegét tekintve alkalmazkodási, beilleszkedési folyamat. A személyiségen belül - a külső hatások és belső ösztönzések nyomán - kölcsönhatási folyamatok indulnak meg, amelyeknek fokozatos tudatosítása, tudatosodása az önismeretben, az önalakítás, önnevelés törekvéseiben jut kifejezésre. A fiatalok pályaal alkalmazkodását igazán csak akkor segíthetjük, ha tudjuk, hogy ezek a tényezők mikor, milyen irányban és hogyan hatnak. A pályafejlődésben mindegyiknek a helyzettől megszabott szerepe van. Szükséges, hogy valamilyen szempont vagy elv szerint rendszerezni tudjuk ezeket a tényezőket. A pályafejlődést alakító hatások összjátékát és ennek törvényszerűségeit egy dinamikus cselekvéslélektani szemléletmód teszi legkönnyebben érthetővé számunkra. Ennek a pszichológiai felfogásnak elvi alapja a dialektikus materialista determinizmus.

/Rubinstein, 1962/

A pályaismeret és az önismeret a helyesen alkalmazkodó magatartáshoz és pályaválasztási döntés-

hoz

hez szükséges információs anyagot szolgáltatja. A pályaválasztási döntés megalapozottsága és az önismeret fejlettsége meghatározott összefüggést mutat. /Rókusfalvy, 1969/

Az önismeretnek van azonban egy másik funkciója is, mivel egyik összetevője az önértékelés /az önértékérzés és a személyiségnek önmagával szemben támasztott igényszintje együtt/ törekvés és tendenciajellegű.

Az önismeret a személyiség és magatartásának meghatározott érettségével együtt, az alkalmazkodás dinamikus szabályozó funkcióját tölti be.

5./ Önismereti szint fejlesztése

Önismereten értjük az egyén saját képességeiről, tulajdonságairól, személyiségjellemzőiről és lehetőségeiről alkotott képének realitását, valamint annak ismeretét, hogy a társadalmi környezet hogyan ítéli meg. /Radnai, 1959/

Amikor az önismereti szint fejlesztéséről beszélünk, tulajdonképpen személyiségfejlesztő hatására gondolunk.

Rókusfalvy a pályaválasztási érettségre való nevelés feladatainak és módszereinek áttekintésekor megadja az önismeret nevelési alap- és rész-

feladatát, valamint a nevelésfejlesztés módszereit és eszközeit.

Ennek alapján:

alapfeladat: reális és egyensúlyban tartott autó- és heterocentrikus igényszint kialakítása,

részfeladat: önismeretfejlesztés, melynek legfontosabb irányai:

- egészségi állapot,
- érzékszervi és mozgásbeli képességek,
- értelmi működések,
- érdeklődés,
- érzelmi és akarat tulajdonságok.

Az önismeretfejlesztés érdekében feladatunk egyrészt a tanulók különböző teljesítményeinek folyamatos, tárgyilagos értékelése, tudatosítása, rámutatva a teljesítmények pályavonatkozásaira, másrészt a tanulók önmagukra vonatkozó téves elképzeléseinek kiigazítása, utalva az egyénileg reális fejlesztési lehetőségekre. Részfeladatként említi még a reális énezmény kialakítását, valamint az önnevelésre serkentést, az autocentrikus igényszint fokozott és reális emelésével.

A fejlesztés módszerei és eszközei közül kiemeljük a különböző kérdőíves felmérések eredményeinek meg-

beszélését, rangsorolási feladatokat, dolgozatokat az önismeret és önnevelés témaköréből.

Forrainé /1972/ beszámol egy kísérletéről, ami a tanulók teljesítményigényének és önértékelésének alakulását vizsgálta, rendszeres teljesítményértékelés hatására.

Feltételezésük volt, hogy a rendszeres és objektív teljesítményértékelés reális önértékelésre és magasabb igényszinvtíonál kialakulására vezet, esetleges kudarchelyzetben pedig reálisabbá teszi a tanulók önértékelését.

Az eredmények értékelése alapján megállapítást nyert, hogy a kísérletben résztvevők magasabb teljesítményt értek el és önértékelésük biztosabbnak mutatkozott a sikerrel vagy kudarccal szemben.

Kiscsoport-beszélgetés személyiségfejlesztő hatásáról számol be Gáborné Donáth Blanka is, aki általános iskolás hetedik és nyolcadik osztályos önként jelentkező tanulóival rendszeresen, heti egy alkalommal foglalkozott.

Egyértelműen megállapítható, hogy tervszerű, tudatos, folyamatos nevelői munkával a tanulók önismerete fejleszthető.

A témánkkal kapcsolatos irodalom rövid áttekintése megadta a lehetőséget arra, hogy megteremt-

sük vizsgálatunk elméleti és módszertani alapjait.

Összegezőképpen megállapítható, hogy egyfelől az igényszint-vizsgálatokból személyiségdynamikai következtetések adódhatnak, másfelől az ismétlődő kudarcok csökkenthetik az ember önértékelését, ezen túlmenően devalválhatják egész értékrendszerét.

Az igényszint legfontosabb jellemzőit a következőkben vázoljuk:

- a/ Az igényszint elvárások összesége, melyek egy jövendőbeli teljesítményre vonatkoznak.
- b/ Csak akkor mozgósítható, ha az adott feladatnál a siker és a kudarc egyaránt lehetséges.
- c/ Szoros kapcsolatban van az önértékeléssel.
- d/ A személyiség komplex funkciójaként fogható fel, amely igen sok összetevő dinamizmusának eredője.
- e/ A múltbeli tapasztalatok, szociális tényezők erősen befolyásolják.
- f/ Kapcsolódik a reális érzék - irrealitás kérdésköréhez.

Az igényszint fentiekben kiemelt jellemzői

határozták meg azokat a szempontokat, amelyek segítségével a kitűzött célt vizsgálni szándékoztunk: összefüggést keresni az igényszint és önismeret között a pályaválasztás szempontjából.

III. AZ ÖNISMERET ÉS AZ IGÉNYSZINT TUDATOSSÁGA AZ
ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓK PÁLYAVÁLASZTÁSI
ELKÉPZELESEIBEN

1./ Vizsgált minta empirikus jellemzése

A vizsgálatban 14 éves, pályaválasztási döntés előtt álló, pszichológiai szaktanácsadásra jelentkezett, általunk kiválasztott tanulók vettek részt.

A vizsgálatban résztvevők száma: 100 fő, ebből 45 fiú, 55 leány tanuló.

A vizsgált csoportban résztvevők lakóhely-, származás-, és egészségügyi állapot szerinti megoszlását az alábbi táblázatok szemléltetik:

1/a. sz. táblázat

Lakóhely szerinti megoszlás

A lakóhely tipusa	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Városi	20	44,4	25	45,5	45	45,0
Falusi	25	45,6	30	54,5	55	55,0
ÖSSZESEN:	45	100,0	55	100,0	100	100,0

Származási kategória	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Munkás	15	33,3	25	45,5	40	40,0
Paraszt	16	35,6	21	38,2	37	37,0
Értelmiség	14	31,1	9	16,3	23	23,0
ÖSSZESEN:	45	100,0	55	100,0	100	100,0

1/c. sz táblázat

Egészségi állapot	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Egészséges	32	71,1	42	76,4	74	74,0
Eü.károsodott ebből:	13	28,9	13	23,6	26	26,0
szívbeteg	6	46,1	5	38,4	11	42,3
csípőficam	-	-	3	23,1	3	11,6
paralízis	3	23,1	1	7,7	4	15,4
végt.rend.	2	15,4	2	15,4	4	15,4
cukorbeteg	1	7,7	1	7,7	2	7,7
meningitis	-	-	1	7,7	1	3,8
dadog	1	7,7	-	-	1	3,8
Összesen:	13	100,0	13	100,0	26	100,0
ÖSSZESEN:	45	100,0	55	100,0	100	100,0

Pályaválasztásnál mindig az egyén adottságai, képességei, érdeklődése és személyiségének tulajdonságai a döntők, de tudjuk, hogy a környezet is befolyásolja, sőt sok esetben meghatározza a fiatal pályaválasztását.

Részben ezért tartottuk fontosnak vizsgált csoportunk tagjait úgy kiválasztani, hogy különböző környezeti körülmények között élő fiatalokat reprezentáljanak.

Nagyobb számban igyekeztünk olyan fiatalokat bevonni a vizsgálatba, akik bizonyos körülmények miatt hátrányosabb helyzetben vannak. Így csoportunk 55 %-a falusi, 77 %-a munkás és paraszt származású fiatal /munkás 40 %, paraszt 37 %/.

A pályaválasztási döntésnél nagyon fontos szerepet játszik a fiatal egészségi állapota. Tudjuk, hogy minden pályának megvannak az egészségügyi követelményei, és az egészségi károsodás bizonyos pályáknál kontraindikációt jelent.

Vizsgált csoportunk 26 %-nál találtunk egészségi károsodást, a fiúk 28,9 %-nál, a lányok 23,6 %-nál van valamilyen egészségügyi probléma. Kiemelkedik a szivbetegek aránya /42,3 %/. A lányoknál magas arányban a csipőficam /23,1%/, fiúknál pedig a paralysis /23,1 %/ tapasztalható.

Törekvésünk az, hogy az esetleges egészségi károsodásról már az orientáció időszakában tudomást szerezzünk, hiszen ha csak jóval később, a döntés időszakában tudja meg a fiatal az egészségi problémáját, megoldása, pályaválasztási tanácsadása jóval nehezebb.

Vizsgált csoportunk ilyen célzatú összeállítását fontosnak tartottuk még azért is, mert feltételeztük, hogy a fiatal szocio-ökonómiai státusa befolyásolja a pályairányulást, pályaválasztási elképzelését. Ezzel összefüggésben érdekelt bennünket az is, hogy a környezet milyen hatással van a fiatal igény-, és önismereti szintjének alakulására.

E kérdés megválaszolásához fontosnak tartottuk a tanulmányi eredmények /mint az igényezint tapasztalati mutatója/ számbavételét.

2.sz. táblázat

A vizsgált csoport tanulmányi eredménye

Tanulmányi átlagok	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
1	1	2,2	-	-	1	1,0
2 - 2,9	13	28,9	11	20,0	24	24,0
3 - 3,7	16	35,5	19	34,5	35	35,0
3,8 - 4,4	11	24,5	16	29,1	27	27,0
4,5 - 5	4	8,9	9	16,4	13	13,0
ÖSSZESEN:	45	100,0	55	100,0	100	100,0

A lányok tanulmányi eredménye jobb; jó és jeles tanulmányi eredménye van a lányok 45,5 %-nak.

A fiúk 35,5 %-a közepes tanulmányi eredménnyel rendelkezik, egy fiú tanuló elégtelen eredményt ért el.

2./ Vizsgálati helyzet feltételei és eszközei

A pályaválasztó tanulóknak tájékozottaknak kell lenniök a környezetükben választható pályákról. A pálya megismeréséhez sok információt kell kapniok: ismerniök kell a munka tartalmát, feltételeit, a munkakörülményeket, egészségügyi követelményeket.

Tudatosítani kell magukban egy-egy pálya kapcsán, milyen emberek dolgoznak ezen a pályán, milyen tulajdonságaik vannak. Ezek után fel kell mérniök, hogy érdeklődési körükbe illik-e a szóbanforgó pálya. Rendelkeznek-e azokkal a tulajdonságokkal, amelyek a pályánvaló helytálláshoz szükségesek? Ez a tanulókban végbemenő válogatás, keresgélés igen bonyolult, áttekintő ismereteket, absztrakciót kombinációt kívánó, valamint érzelmi odafordulást igénylő folyamat, amely azonban elengedhetetlen feltétele a jó pályaválasztási döntésnek.

Jelen vizsgálatunkban az általános és középiskolás fiatalok önismereti és igény szintjéről kívánunk képet kapni a pályaválasztás aspektusából. Kiinduló feladatunk a tanulók pályaválasztási szándékának illetve továbbtanulásuk realitásának megismerése volt.

A pályaelképzelések realitása

A vizsgálatot csoportosan végeztük, a Pályaválasztási Intézetekben alkalmazott, a gyakorlatban jól bevált a genfi Rousseau-intézet nyomán összeállított "Kérdőív"-vel /1.sz. melléklet/.

Instrukció: "A kérdőíven szereplő kérdésekre értelmeszerűen válaszoljanak. Egyetlen egy kérdést se

hagyjanak válasz nélkül."

A húsz kérdésre adott válaszok kiegészítik, illetve alátámasztják az explorációs beszélgetést.

A pályaválasztás megalapozottságának elbírálásánál fontos tudnunk, miért érdeklődik ez vagy az iránt a fiatal, hogy a bennelevő vágyaknak, szükségleteknek valóban a legmegfelelőbb kielégítési területét találja-e meg a választott pályán.

A pályaválasztás indítékaira a motivációs vizsgálat adja meg a választ.

Csirszka-féle motivációs kérdőív /2.sz. melléklet/

A teszt egyénileg és csoportosan egyaránt használható, mi csoportosan végeztük vizsgálatunkat.

A kérdőív 56 indítékot sorol fel, s így nagyszámú választási lehetőséget nyújt a vizsgált személy számára. A feladat az, hogy a vizsgált személy az 56 motívum közül válassza ki azokat, melyek számára vonzóak az életpálya választásában.

A választott indítékok száma tetszőleges. Az egyes szükségleti körök egyenlő súllyal szerepelnek.

Egy-egy szükségleti körhöz tartozó motívum-megjelölések nem egymás mellett állnak, hanem különböző sorrendben következnek a kérdőíven.

A kérdőív lehetőséget ad a szükségletek erősségi fokának jelölésére is azáltal, hogy az egyes meg-

nevezések után 3-as, 2-es vagy 1-es számot irnak.

A 3-as jelzi a leglényegesebb szempontokat.

Az értékelés során a következőket kell figyelembe venni:

a/ milyen szükségletek kielégítését keresi a vizsgált személy pályaválasztásában;

b/ rendelkezik-e a választott pályához legszükségesebb indítékokkal;

c/ harmónikusan kapcsolódnak-e egymáshoz a jelzett indítékok;

d/ megfelelőek-e a felállított erősségi fokozatok.

Vizsgáltuk a pályaelképzelések realitását, melynek megítélésénél négy szempontot vettünk figyelembe:

a/ egészségügyi alkalmasság,

b/ pályaválasztás tantárgyi teljesítményfedezete,

c/ hogyan ítéli meg a pályaválasztó tanuló saját pályaalkalmasságát, és

d/ hogyan készül választott pályájára.

Az egészségügyi alkalmasság megítélésénél az elképzelt pálya szempontjából vizsgáltuk a fiatal egészségügyi állapotát. Ehhez kértük az iskolaorvos, a pedagógus, valamint Intézetünk orvosának véleményét. A tanuló egészségügyi törzslapja - mint dokumentum - szintén rendelkezésünkre állt.

Pályaválasztás tantárgyi teljesítményfedezete

A választott pálya legfontosabb tantárgyai szempontjából vizsgáltuk a tanuló tanulmányi eredményét.

Pályaalkalmasság megítélése

Módszer: dolgozatírás, melyet csoportosan végeztünk.

Arra kívántunk választ kapni, hogy a tanuló hogyan ítéli meg pályaalkalmasságát.

Készülés a választott pályára

A tanórán kívüli tevékenységre kívántunk választ kapni, pl. a tanuló ezakköri tevékenysége, tanulmányi-, sportversenyeken való részvétele, pályázatok írása és eredményei.

Igényszint vizsgálata

Igényszint mérésére a P-R métert és az igényszint-próbát alkalmaztuk.

Mindkét vizsgálat csak egyénileg végezhető el.

a/ Igényszint vizsgálat P-R méterrel

A P-R méterrel többféle vizsgálat végezhető, pályaválasztás során a percepció-mérési üzemmódban végzett vizsgálatoknak van jelentősége.

A percepciómérés speciális képességvizsgálati eljárás. Általában a motorikus képességeket vizsgáló eljárás sorában szokták említeni, azonban a vizsgált személy szenzoros és mentális folyamatai is jelentős mértékben belezajátszanak a vizsgált je-

lenség lefolyásában.

A P-R méterrel végzett vizsgálat célja felmérni, hogy a vizsgált személy mennyire képes egymást gyorsan követő ingerek felfogására és hogy a többféle lehetséges cselekvésreakció közül kiválassza az adott ingernek megfelelőt.

A P-R métert igényszint vizsgálatra és a mesterséges siker-, kudarcélmény felkeltésére használtuk fel. A készülék előlapjának közepén egy köralakú ablakoskán egy adott inger-programnak megfelelően 1, 2, 3, 4-es számjegy jelenik meg, véletlenszerű sorrendben. A teljes program 1 perc alatt 60 számjegy megjelenéséből áll.

Instrukció: "Vedd jobb kezébe a készülék mellett található érintkezőpálcikát és tartsd függőlegesen, úgy mint a ceruzát. A középen lévő kerek ablakon számok fognak megjelenni gyors egymásutánban. Az érintkező pálcával az ott megjelenő számoknak megfelelő jelzésű négyzetlapokat kell határozottan és egyidejűleg megérinteni. Igyekezz minden számjegyre válaszolni, de ha valamelyikre nem tudsz, ne állj le, hanem folytasd a feladatot".

Az első próba után közöljük az elért eredményt, s megkérdezzük: most mennyit fogsz eltalálni? Zárójelben leírjuk a mondott számot. Ismételten közöljük

a második eredményt, s megkérdezzük, mit gondol, a következő menetben hányat fog elérni. A felajánlást mindig zárójelben tüntetjük fel a jegyzőkönyvi lapon. A jobbkez mintájára végzi el a feladatot balkezzel, majd kétkézzel.

Kétkéznél az instrukció kiegészítése az, hogy a megfelelő számnak megfelelő jelzésű négyzetlapokat egyszerre kell leütni.

b/ Igényszint vizsgálat "Igényszint-próbá"-val

A vizsgálat segítségével a teljesítménymotiváció komplex kérdéskörét próbáljuk megközelíteni.

Az ambíció, az adott feladathelyzetben megmutatkozó erőfeszítés mértékét, sajátosságait kívántuk számszerűen mérni. Az adatok utalnak a vizsgált személy realitásérzékére illetve irreálisára és kudarc-tűrésére is.

A vizsgálati módszert hazánkban először az EIVRT Munkalélektani Laboratóriumában Rókusfalvy Pál és Kiss György alkalmazta, a pályaválasztási szakterületen Herskovits Mária.

A vizsgálat eszköze 50 db 3,5 mm hosszúságú és 5 mm átmérőjű csavar, a hozzátartozó csavaranyákkal együtt. A csavarok az ötödik menetnél el vannak rongálva, így az anyákat csak odáig lehet felcsavarni.

A vizsgálat kezdetén a vizsgált személy elé tesszük az összes csavart és csavaranyát. Az instrukció a következő: "Itt van ez a sok csavar, a hozzátartozó csavaranyákkal. Próbáljon meg egyet fölcsavarni, ameddig lehet."

Miután a vizsgált személy egyet felcsavart, így folytatjuk: "Mindegyik megütközik ugyanitt, el vannak rongálva. Azt próbálja megmondani, hogy egy perc alatt hányat tudna eddig felcsavarni?"

A mondott értéket felírjuk, ez az első vállalás, majd kézbevéve a stopperórát így szólunk: "Akkor tessék, próbálja ki."

Egy perc leteltével megállítjuk, és összeszámoljuk az összeállított csavarokat, az eredményt minden kommentár nélkül közöljük és felírjuk. Ha a vizsgált személy az anyákat nem csavarja fel az ütközőpontig, figyelmeztetjük.

Ezután megkérdezzük: "A következő percben mennyit tudna felcsavarni?" A mondott értéket ismét felírjuk, majd indítjuk a stoppert, csak ennyit mondva: "Tessék." Ezt összesen ötször ismételjük, közben a már felcsavart csavarokat szétszedjük és ismét odateszük.

Az utolsó vállalás előtt az instrukció így hangzik: "Mégegyszer, utoljára mennyi menne?"

Az egész befejeztével kérdéseket teszünk fel.

Ezek a következők: "Ha még egyszer kellene vállalnia, mennyit vállalna ? - Miért ?" és "Mit gondol, ilyen korú fiúk /lányok/ egy perc alatt mennyit csavarnak fel ?"

Vizsgálat közben jegyezzük a vizsgált személy reakcióit, esetleges kérdéseit.

A jegyzőkönyv egy számszerű részből /az öt vállalás és teljesítmény egymás utánja, pl: 14 - 11, 13 - 12, 12 - 14, 13-11, 13 - 12/12/ és feljegyzésekből áll, melyek hossza esetenként különböző.

A legfontosabb mutatók a következők:

Célkülönbség /CK/ jelöli az adott teljesítmény és a rákövetkező vállalás különbségét. Pozitív a célkülönbség, ha a vállalás meghaladja a teljesítményt, negatív, ha alatta marad. Mivel a vizsgálat során a vizsgált személy négy értékelte teljesítmény után teszi meg vállalását, a négy adat összevont előjeles értéke adja a célkülönbséget.

Az első vállalás /I. váll./ az az érték, melyet a vizsgált személy találomra, előzetes teljesítmény nélkül, csak egy csavar kipróbálása után mond. Mivel tapasztalatunk szerint a leggyakrabban így is reális értéket vállálnak, az ettől jelentősen eltérő érték értelmezhető.

A teljesítmény /Te/. Az öt teljesítmény átlagát szá-

moljuk, valamint az első és utolsó teljesítmény közti különbséget.

Az ötödik próbára a teljesítmény általában emelkedik.

Az önismeret vizsgálata

A tanulók önismereti szintjének felméréseire

Radnai /1959/ által alkalmazott "önértékelés - mások értékelése", Lavoegie-t és "Ilyen vagyok" c. önjellemzést alkalmaztuk.

A vizsgálatok rendszeres, iskolai körülmények között, csoportosan végezhetők.

a/ Radnai féle "önértékelés - mások értékelése"

Vizsgálat célja a tanulók továbbtanulási képességére vonatkozó önismeretének a diagnosztizálása volt.

A vizsgálat módszere: önértékelő és másokat értékelő rangsorolás.

A vizsgálat eszközei: minden tanuló számára egy négyzethálós papírlap és egy ceruza. A papírlapra előre egy koordináta tengely volt felrajzolva. Vízszintes tengelyen a tanulók számát /ami megfelel a névsorbeli helyüknek/, a függőleges tengelyen az értékelt ranghelyet tüntettük fel. A leggyengébb értékelés az 1-es ranghely.

A vizsgálat menete

A táblára előre felírtuk a névsort, majd felkértük a tanulókat, hogy keressék meg a sorszámokat és a ranghelyen értékeljék illetve X-el jelöljék a helyüket. Először saját magukat értékelték, majd társaikat. Az osztályfőnöktől is megkértük a rangsort. Az összesítésből megkaptuk a tanulók önértékelését, illetve a leértékelés /Le/ vagy túlértékelés /Té/ nagyságát.

b/ Lavoegie-féle önjellemzési módszer

Mne Lavoegie önjellemzés tesztjének /3.sz. melléklet/ magyarra adaptált változatát használtuk.

A teszt alapja az a felismerés, hogy mindenki igyekszik magát a legjobb színben feltüntetni. Ezért a teszt csak pozitív tulajdonságokat sorol fel.

A vizsgált személynek mindig egy tulajdonság-párból kell kiválasztani a rá legjellemzőbbet. A felsorolt tulajdonságok 9 személyiségjegyet képviselnek.

Minden személyiségjegyhez 9 jelző tartozik, amelyek összekeverve fordulnak elő, hogy hasonló tulajdonságok ne kerüljenek egymás mellé. Mivel minden viselkedési forma kétszer is szerepel - összehasonlítva a többi nyolccal - a vizsgált személy összesen 81 alkalommal kerül döntés elé.

A 9 személyiségjegy négy faktorba sorolható, illetve 4 faktor-párba, amelyek egy-egy pszichikus dimenziót képviselnek.

A négy személyiségdimenzió 8 szélső jellemzője a következő:

FE	Felelőtlenység:	-	0	Felelősségvállalás:	+
AL	Alárendelés:	-	0	Felülkerekedés:	+
EX	Introverzió:	-	0	Extroverzió:	+
CY	Skizothymia:	-	0	Cyklothymia:	+

Az egyes faktorokhoz a következő személyiségjegyek tartoznak:

Felelősség iránti érzék: kitartás, érettség, egyenesség, őszinteség, fegyelmezettség, önuralom.

Felülkerekedés: önbizalom, ambíció.

Extroverzió: aktivitás, dinamizmus, harcosság, optimizmus.

Cyklothymia: szociabilitás, kooperáció, diplomácia, meggyőződés, szociális intelligencia.

A válaszok gyakoriságából kiszámítható, hogy a vizsgált személy a négy dimenzió párban hol helyezkedik el.

Optimális esetben a dimenziók nem a szélsőséges értékekkel szerepelnek, hanem a középpérték körül mozognak.

A két antagonista, extrém tulajdonság közül az egyik végletet plusszal - ez a kedvezőbb -, a másikat mínusszal, - ez a kedvezőtlenebb - jelöljük.

Az átlagembert a két tulajdonságvégletpont közötti középérték, tehát a + és a - közötti 0 körüli érték jellemzi.

A nullától való eltérés - irányban viszonylagos gyengeséget, + irányban viszonylagos erősséget jelez.

A Lavoegie tesztnak általánosan elfogadott standardja nincs, így a közölt eredmények a 100 fő csoportra nézve általánosíthatók.

c/ Önjellemzés

A tanulók csoportosan "Ilyen vagyok" címmel dolgozatot írtak.

A dolgozatírás előtt felhívtuk a tanulók figyelmét a lényeges tulajdonságok kiemelésére.

Kértük, hogy önismeretjegyeiknek számbavételét a választott pálya követelményeinek, fontos emberi tulajdonságok összevetésével kapcsolatosan írják le.

3./ Vizsgálat főbb adatainak összefüggései,
különös tekintettel az igényszint, az
önismeret és az önmeghatározottság egy-
máshoz való viszonyára

a/ Továbbtanulási szándékok, pályael-
képzelések realitása

3.sz. táblázat

A vizsgált csoport továbbtanulási
elképzelései

Iskola típus	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Szakmunkásképző Isk.	18	40,0	14	25,4	32	32,0
Szakközépiskola	15	33,4	3	5,4	18	18,0
Gimnázium	12	26,6	35	63,7	47	47,0
Eü.szakiskola	-	-	2	3,7	2	2,0
Gép- és Gyorsíró I.	-	-	1	1,8	1	1,0
ÖSSZESEN :	45	100,0	55	100,0	100	100,0
=====						

Mégis a tanulmányaikat gimnáziumban folytatni kívánók száma /47 %/, különösen kiemelkedik a lány tanulók gimnázium felé való irányulása /63,7 %/.

Visszont alacsony a szakmunkásképző iskola felé orientálódók száma /32 %/.

Vizsgált csoportunkból a lánytanulóknak mindössze 25,4 %-a kíván szakmunkásképzőben tovább tanulni. Különösen alacsonynak tűnik a szakmunkásképző felé irányulók száma, ha összehasonlítjuk az 1977/78-as tanévben végzett és szakmunkásképzőben továbbtanulni kívánó általános iskolai tanulók számával. Intézetünk felmérése alapján Csongrád megyében a nyolcadik osztályos tanulók 47,5 %-a jelentkezett első helyen szakmunkásképző iskolában.

A pályaelképzelések reálitását a vizsgálati helyzetnél felsorolt szempontok szerint ítéltük meg.

a/ Egészségügyi alkalmasság

Reális, ha a tanuló egészségügyi állapota a választott pálya egészségügyi követelményeinek megfelel.

Irreális, ha egészségügyi állapota kontraindikációt jelent. /Pl. szintévesztő és villanyezzerelő szeretne lenni./

b/ A pályaválasztás tantárgyi teljesítményfedezete

Megfelelőnek tartottuk annak a tanulónak a tantárgyi teljesítményfedezetét, aki tanulmányait

gimnáziumban szeretné továbbfolytatni és tanulmányi eredménye jó vagy jeles.

Nem volt reális viszont annak a tanulónak a választása, aki közgazdasági szakközépiskolában kívánta tanulmányait folytatni, de tanulmányi eredménye közepes, matematikából elégséges.

c/ Hogyan ítéli meg a pályaválasztó tanuló saját pályaalakmasságát ?

Reálisnak tartottuk annak a fiatalnak a pályaalakmasságát aki pl. dísznövény kertésznek készül és így ír alakmasságáról:

"Nagyon szeretem a természetet, a virágokat. Legkedvesebb tantárgyam az élővilág. Kertünkben én ültettem az összes virágot. Én öntözöm, gondozom a virágokat. Legjobban a virágjaim között érzem magam. Ha valami bánatom van, kimegyek a kertünkbe és minden szomorúságom elmúlik."

Irreálisnak vettük annak a tanulónak a pályaalakmasságát, aki pl. pedagógus pályára készül s így ír önmagáról:

"Elégge ingerlékeny, hangulatember vagyok. Egy kicsit kényelmes is, de a pedagógus pálya azért is jó lesz nekem, mert sok szabadidőm lesz és az egész nyárom szabad."

Vizsgált csoportunk 46 %-nak pályaelképzelése valamilyen ok miatt irreális. Ez a szám magas, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a vizsgált populáció közvetlen pályaválasztási döntés előtt áll.

Szükségessnek tartottuk megvizsgálni, melyek azok az okok, amelyek a pályaelképzelés megvalósításánál kontraindikációt jelentenek.

Az első helyen a fiatal egészségügyi károsodása áll. A 13 egészségileg károsodott fiú tanuló közül 12 tanuló egészségügyi állapota nem felel meg az általa választott pálya, szakma egészségügyi követelményeinek. Ennek fő okát abban látjuk, hogy a fiatalok pályaismerete hiányos, nem ismerik a pályák egészségügyi követelményeit /8 fő/.

Az egészségileg károsodott lánytanulók esetében kontraindikációt egy esetben találtunk, de szükséges megjegyeznünk, hogy a lányokra elsősorban iskolaválasztás /pl. gimnázium/ és nem konkrét pályaválasztás a jellemző.

Többször találoztunk olyan esettel, hogy az irreális oka a nem megfelelő tanulmányi eredmény, saját képességeinek, személyiségének nem megfelelő ismerete.

Az első vállalatás reális zónába esik a lányok 47,2 %-nál és a fiútanulók 40 %-nál. Magas az alulvállalatás a lányoknál /43,6 %/ ugyanakkor felülvállalatás csak 9,2 %-nál fordul elő.

A fiútanulók 35,5 %-ra az alulvállalatás, 24,5 %-ra a felülvállalatás jellemző.

A városi lánytanulók 56 %-ának I. vállalatása a reális zónába esik, felülvállalatás egyetlen egy esetben sem történt.

Falusi lánytanulókra az alulvállalatás a jellemzőbb /43,3 %/, reális vállalatás 40,0 %-nál, felülvállalatás 16,7 %-nál található.

Reális zónába esik a falusi fiútanulók 44,0 %-a, magas az alulvállalatás /40,0 %/ és 16,0 %-nál felülvállalatás van.

Városi fiútanulóknál egyenlő arányban találkozunk reális és felülvállalatással /35,0 % - 35,0 %/, a csoport 30,0 %-a alulvállalat.

Ha az igényszint- mutató átlagának elemzése során összehasonlítjuk a fiúk vizsgálati eredményeit a lányok eredményeivel, a következő megállapításokat tehetjük:

a/ Az igényszint csavarral történő vizsgálatánál a lányokat a magasabb igényszint, alacsonyabb teljesítmény és lényegesen alacsonyabb I. vállalatás jel-

lemzi.

b/ Az igényezint P-R méterrel történő vizsgálatánál a fiúk igényezintje jobb-, balkéz esetén magasabb mint a lányoké. Kétkéznel viszont a lányok igényezintje magasabb. Jobb-, balkéz esetében a fiúk többet vállalnak és többet is teljesítenek mint a lányok.

A következőkben nézzük meg, vizsgált csoportunknál hogyan alakultak az igényezint mutatói P-R méternél és csavarnál.

6. sz. táblázat

A vizsgált tanulók igényezint mutatóinak átlag-
értéke

A vizsgált csoport	P - R méter						Csavározás		
	Jobbkéz		Balkéz		Kétkéz				
	Ck	Te	Ck	Te	Ck	Te	Ck	Te	I.váll.
8.ált.fiú	+1,8	45,2	+2,8	41,6	+2,9	9,5	+1,8	12,8	11,2
8.ált.lány	+0,9	42,5	-1,8	41,1	+3,5	10,1	+2,5	11,2	8,8

c/ Önismeret és igényszint vizsgálat eredményeinek értékelése

Megállapítható, hogy a kezdetben alacsonyabb igényszint fokozatosan nő a lányoknál, teljesítményben a fiúktól elmaradnak. A lányok első vállalása kevesebb, viszont magasabb felelősségvállalással rendelkeznek. Mindkét nemnél az önmeghatározottság negatív tendenciát mutat - ami az önbizalom hiányát jelzi -, ez a lányoknál erősebb. Felelősségvállalásban a fiúk rosszabb teljesítményt adtak. Extrovertáltság mutatói fiúknál és lányoknál majdnem megegyezik. A lányok szociabilitása jobb eredményt mutat mint a fiúké.

Értékelésünket a csoport összeállításának megfelelően a lakóhely, származás és az egészségi állapot adatai alapján végeztük el.

/Lásd: 7/a, 7/b, 7/c sz. táblázat./

A vizsgálat paramétereinek alakulása a tanulók egészségi károsodása szerint
/átlagos értékek/

Egészségi állapot	Igényszint		Igényszint csavarozással		Unismeret Unjellemzés /Lavoegie/								
	Jobbkéz	P - R Balkéz	Kétkéz										
Eü.károsodott:													
- Fiú	1,9	46,7	+2,2	37	+0,6	9	+1,8	11,6	10	-4,9	+5,5	-10,7	+3,5
- Lány	2,9	33,2	-1,5	34,7	+0,7	8,4	+4	10,6	7,6	-4,7	+7,3	- 4,6	+1,5
ÖSSZESEN													
- Fiú	+1,8	45,4	+2,8	41,6	+2,9	9,5	+1,8	12,8	11,2	-4,9	+6,9	- 5,7	+1,9
- Lány	+0,9	42,5	-1,8	41,1	+3,5	10,1	+2,5	11,2	8,8	-5,7	+9,5	- 5,8	+2,7
=====													

A lakóhely szerinti vizsgálati eredmények alapján megállapítható, hogy az igényszint a falusi fiúknál lényegesen magasabb mint a városiaknál, ugyanakkor a teljesítményérték alacsonyabb, kétkéznél a célkülönbség értéke megváltozik a városiak javára. Első vállalkásnál a falusi fiúk a reális zónában vállalkoznak, míg a városiakra a felülvállalás jellemző. Magasabb célkülönbséget és alacsonyabb teljesítményértéket találunk a falusi lányok "jobbkez" vállalkozásánál.

Az igényszintnél a falusi lányok célkülönbsége magasabb, de a teljesítményérték alacsonyabb. A falusi lányok első vállalkozása nagyobb mutatót jelez.

Az önismeretnél - a városi és falusi fiúknál és lányoknál egyaránt - negatív felelősségvállalást találunk. Ez az éretlenséget, kitartás és önuralom hiányát jelzi. A falusi fiúknál az önmeghatározottság negatív tendenciát mutat, ami az ambíció, önbizalom hiányára enged következtetni.

A városi fiúk inkább extravertáltak, a falusi fiúk szociabilitása viszont jobb.

A lányok esetében az önmeghatározottsági mutató:

- lakóhely szerint vizsgálva - majdnem megegyezik.

Felelősségvállalkozásnál a különbség már eszembeütőbb a városiak javára, ami azt jelzi hogy a városi lányok

érettebbek, kitartóbbak.

Az extraverzió nál lakóhely szerint eltérés nem mutatkozik.

Falusi lányoknál a szociabilitás magasabb, mint a városi lányoknál.

A következőkben nézzük meg, hogy származás szerint hogyan alakultak vizsgálatunk paraméterei.

A munkás származású fiúk igény szintje lényegesen magasabb mint a paraszt és értelmiségi származású fiúké.

Az első vállalás az értelmiségi származású fiataloknál a legmagasabb, ezt követi a munkás, majd a paraszt származású tanuló.

Teljesítményértékben a munkás és értelmiségi származású fiatalok teljesítettek legtöbbet.

Önmeghatározottság mutatója a paraszt származású tanulóknál a legerősebb, a munkás származású fiatalnál a leggyengébb. Ami azt jelzi, hogy a két csoporthoz viszonyítva a paraszt származású fiatal esetében találunk megfelelő ambíciót és önbizalmat.

Aktivításban a munkás származású tanulók lemaradnak a másik két csoporttól.

Szociabilitásban a paraszt származású fiatalok a legerősebbek.

Az igényszint a lányoknál P-R méter esetében jobb-kéznel a paraszt származású tanulónál erősebb, két-kéznel az értelmiségi származású fiatal teljesít a legtöbbet. Az értelmiségi származású lányok magasabb teljesítményértékkel dolgoznak, a munkás származású lányok jobb szintet érnek el a paraszt származású tanulókhöz viszonyítva. Első vállalás mind a három csoportnál majdnem megegyezik.

Önmeghatározottság a munkás származású tanulónál a legerősebb, leggyengébb az értelmiségi származású lányoknál, viszont őket erős felelősségvállalás jellemzi.

Vizsgáljuk meg az igényszint és önismeret jellemzőit az egészségileg károsodott tanulónál.

A P-R méterrel történt igényszint vizsgálat alapján jobb-kéznel a fiúk célkülönbsége alacsonyabb mint a lányoké, ezzel szemben a teljesítményérték átlaga jó. Balkéznel a fiúk pozitív célkülönbségével szemben a lányoké negatív értékű. Kétkéz teljesítménye a két nemnél minimális eltérésű.

A csavar vizsgálat célkülönbsége több mint kétszerese a fiúk mutatóihoz viszonyítva. Ezzel szemben a teljesítményérték a fiúknál reális zónán felüli, a lányoké a reális zónába esik. A fiúk első vállalása reális, a lányok alulvállalnak.

Az önismeretnél az önmeghatározó képesség a fiúknál és lányoknál egyaránt egymáshoz közelálló negatív értéket adnak, vagyis önbizalom és ambíció hiányát tapasztalhatjuk. Felelősségvállalásban a lányok nagyobb pozitivitást mutatnak. Extraverziónál a fiúk negatív eltérése szembetűnőbb.

A "Radnai féle önértékelés" alapján megállapítható, hogy az osztálytársak az egészségileg károsodott tanulókat lényegesen alacsonyabb helyre rangsorolják, mint az osztályfőnök.

Összefoglalásként megállapítható, hogy az igény-szint és önismereti eredmények alapján az önértékelés és az ambíció, valamint az önmeghatározottság konfliktusos volta a jellemző.

A tanulók pályaválasztása és a pályaegészség követelményeivel kapcsolatos irrealitás okaként - a felsoroltakon kívül - a tájékozatlanság, a betegség tudatának hiánya jelölhető.

A vizsgálati eredmények között korreláció számítás alapján kerestünk összefüggést.

Az alábbi képlettel dolgoztunk:

$$r = \frac{\sum (x_1 - \bar{x}) (y_1 - \bar{y})}{\sqrt{\left[\sum (x_1 - \bar{x})^2 \right] \left[\sum (y_1 - \bar{y})^2 \right]}}$$

r = korrelációs együttható

A képletben x_1 , ill. y_1 a két változót jelenti, az első mintaelem az $/x_1, y_1/$ a második az $/x_2, y_2/$ párból áll, és így tovább. Az összegzés mindenütt a minta összes elemeire terjed ki $/1-től n-ig/$.

Az r korrelációs együttható értéke mindig -1 és $+1$ közé esik. Hajtman/

Korrelátumot kerestünk az igényszint és önbizalom között.

Az egészségileg károsodott tanulóknál az igényszint és önbizalom között enyhe negatív korrelációt

$r = -0,1920/$ kaptunk, szemben az egészséges fiatalokkal, ahol közepes erősségű pozitív korrelációs $r = +0,38232/$ kapcsolat van.

A "Radnai önismeret" átlaga és az önmeghatározottság között egészséges tanulóknál enyhe, pozitív korrelációt $r = +0,1723/$ találtunk, ez az érték egészségileg károsodott tanulóknál $r = -0,10261/$ nagyon laza, negatív korrelációt mutat.

Közepes erősségű, pozitív korrelációs kapcsolat van a teljesítményérték és az első vállalás között,

$r = +0,38256/$. Ez azt jelzi, hogy a magasabb teljesítmény értéket rendszerint a magasabb első vállalást tevők érték el.

Vizsgáltuk, hogy milyen kapcsolat van az igényszint teljesítményértéke és a kitartás között. Az eredmény negatív gyenge korrelációt mutat $r = - 0,2414/$.

Az első vállalás és a kitartás között nagyon laza, negatív korrelációt találtunk $r = - 0,03928/$.

A pályaválasztási tanácsadóban végzett munkánk során feltétlenül szükségesnek látszott a teljesítménymotiváció, az igényszint vizsgálata, melyek a képességek és a szociális tényezők mellett - a személyiségstruktúra szerves részeként - döntő módon befolyásolják a fiatal adekvát pályaválasztását és későbbi eredményes munkavégzését.

Prognosztikus szempontból fontosnak tartjuk - és a pszichológiai- pedagógiai gyakorlatban kihasználónak - az irreális, kiegyensúlyozatlan igényszint pályaválasztási kudarcot előrevetítő jelzőértékét.

A pályaválasztási szaktanácsadás során háromféle feladat megoldása jelentkezett:

- a/ a tanulót elhatározásában megerősíteni /1.sz. eset/,
- b/ a döntésképtelen tanulót pályaválasztásában segíteni /2.sz. eset/, és
- c/ az irreális választást reális irányba terelni /3.sz., 4. sz. eset/.

Esetismertetések

A következőkben négy esetet ismertetünk vizsgált csoportunkból. Nem célunk a vizsgálatok teljes ismertetése. A vizsgálati adatok közül azokat emeljük ki, amelyeket az igényszint, önismeret, a leendő életpálya szempontjából fontosnak találunk. A leglényegesebbnek tűnő adatok segítségével törekszünk képet adni a fiatalok pályaválasztási és ahhoz kapcsolódó problémáiról.

1.sz. eset

Katalin 14 éves, az általános iskola 8. osztályának elején jelentkezett pszichológiai vizsgálatra. Tanácskérés oka: megerősítés a gimnáziumi továbbtanulási elképzelésben.

Családi háttér

Apja 42 éves, villanyszerelő, anyja 42 éves gyors- és gépirónő, egészségesek. Hét éves korában szülei elváltak, azóta apját nem látta, kapcsolatot nem tartanak. Gyermektartást 500 Ft.-ot fizet. Édesanyja fizetése 2.500 Ft. Testvére nincs.

Nagyanyjánál laknak egy kis szobában édesanyjával, anyagi helyzetük az átlagosnál rosszabb. Anyja mély érzelmeikkel kötődik lányához, ami egy túlvédő nevelési attitűdben jut kifejezésre.

Iskola, szabadidő, életvitel

Katalin tanulmányi eredménye a 7. osztály végén jeles, egy négyese van oroszból. Biológiából dicséretet kapott, ezt a tárgyat szereti a legjobban. Tagja a biológiai szakkörnek.

Nem napközis, otthon tanul, kb. napi 2 órát tölt el tanulással. Nagyon szeret olvasni, sokat is olvas, elsősorban a biológiával kapcsolatos könyveket illetve ifjúsági regényeket. Házi munkában nem segít, édesanyja nem engedi. Szabadidejében szívesen hallgat zenét, szeret moziba járni, TV-t nézni. A hétvégét mindig édesanyjával együtt tölti. Osztálytársaival általában jó viszonyban van, nagyon szoros baráti kapcsolata nincsen. Mint jó tanuló "sztár" szerepet tölt be az osztályközösségben, társainak szívesen segít.

Pályaválasztási tervei, elképzelései

Biológus szeretne lenni, nagyon szereti az állatokat. Gimnáziumban szeretné tanulmányait folytatni - ezzel osztályfőnöke egyetért -, de édesanyja szeretné tudni, hogy lánya képességei elegendőek-e arra, hogy felsőfokú továbbtanulásra gondoljanak.

Vizsgálati eredményei

Orvosi vizsgálat: sine morbo

Képességei igen jók.

Figyelem vizsgálatok eredményei /Révész-Nagy, Distri-

butiv figyelem vizsgálat/ kiválók /standard: V./,

megosztott figyelme jó /standard: IV./.

Vizuális emlékezete /Moede-féle vizuális emlékezet/
kimagaslóan jó /standard: V *//, verbális emlékeze-
te /Ranschburg-féle/ jó /standard: IV./.

Raven: 29 perc alatt, 9 hibával oldja meg, /stan-
dard: V *//.

Számoláskézsége, térlátása átlagos /standard: III./.

Szóbeli absztrakció terén kiváló teljesítményt nyuj-
tott.

Munkastilusára jellemző, hogy közepes gyorsasággal,
de kevés hibával dolgozik.

Műszaki érzéke átlagos /Miller, standard: III./.

Érdeklődése: a gazdasági és elméleti dolgok iránt
kiemelkedő. /Irle - Csirszka - féle érdeklődésvizs-
gálat/.

Személyiségvizsgálati eredmények

Fa rajz, a lapot kitöltő szabályos fa, gyökerekkel.

A szinpiramis és Lüscher teszt eredményei alapján
harmonikus, érzelmileg megfelelően hozzáférhető sze-
mélyiségre utalnak.

A Rosenzweig-féle frusztrációs vizsgálatban /PFT/
magas volt a felelősségvállaló /I/ válasz.

Igényszint vizsgálat: adekvát, ügyes mozdulattal dol-
gozik. Első vállalása reális, teljesítménye jó.

Célkülönbsége az ambiciózus csoportra jellemző. Az igényszint vizsgálatok során teljesítménybeli erőfeszítésre képes, és azt igénylő, mérsékelten magas, reális kockázatot vállalónak mutatkozik. Megfelelő teljesítménymotivációról kapunk adatot a TAT anyagból is.

Önértékelése reális. Lavoegie önismereti eredmény nagymértékű felelősség vállalása, megfelelő önbi-zalom és ambíció valamint jó szociabilitás és ak-tivitás jellemzi.

Egyéb adatok

Katalin a vizsgálat során barátságosan, nyíltan, adekvát módon viselkedett.

Önjellemzésében kitartást, akaraterjét, szorgalmát emeli ki. Életervében leendő foglalkozása nagy szerepet kap, eltervezett családi életéről kevésbé részletesen számol be.

Valóban pályaválasztási elhatározásában való megerősítést várt, nem egyéb problémák megoldása miatt kérte a vizsgálatot.

Eredmény

Jó képességetrukturával, megfelelő önismerettel, és teljesítménymotivációs bázissal rendelkező fiatal.

Az igényszintes vizsgálatokban kapott eredmények prognosztikus értéke: adekvát pályaválasztás.

Tanács: gimnázium biológiai tagozatán történő továbbtanulás.

Képességsztruktúrája, harmónikusan fejlődő személyisége, akaratereje és szorgalma kellő biztosítéknak látszik a felsőfokú továbbtanulásra is.

2. sz. eset

László 14 éves, a döntés időszakában /december/ jelentkezett pszichológiai szaktanácsadásra. Pályaválasztási gondja: nem tud dönteni, ezért kér segítséget.

Családi háttér

Apja 42 éves alkalmi munkás /cigány/ aki 12 évvel ezelőtt, amikor László 2 éves volt elhagyta a családot. Azóta nem hallottak róla, gyermektartást nem fizet. Anyja 36 éves varrónő, egészséges. Hat éve élettársi kapcsolatban él egy 30 éves esztergályossal. Testvére nincs.

Másfél szobás lakásban laknak hárman, a fél szoba Lászlóé.

A családi körülményeket nehezen viseli, nincs különösebb kifogása anyja élettársa ellen - sőt szereti -, de szeretné, ha édesanyja legálissá tenné élettársi kapcsolatát. László fő problémája az, hogy a kis városban nem jó szemmel nézik ezt a kapcsolatot,

és ő szégyenli társai előtt.

Iskola, szabadidő, életvitel

Tanulmányi eredménye jó. Matematika, fizika, gyakorlat, testnevelés, ének jeles, a többi tárgyból jó eredményt ért el. Saját bevallása szerint keveset tanul, és a matematikát, fizikát azért szereti mert "Nem kell tanulni".

Napközis, itt mindig felkészül a másnapi órákra, otthon nem szokott tanulni. Szabadidejében nagyon szeret barkácsolni, szerelgetni és futbalozni. Szívesen olvas, szereti az utleírásokat, ifjúsági regényeket és a krimi. Sűrűn jár moziba és minden "jó" TV műsort megnéz.

Osztályközösségbe jól beilleszkedett, társaival a kapcsolata jó, két osztálytársához szoros baráti kapcsolat fűzi.

Házimunkában nem segít, szeret az utcán sétálgatni, "csavarogni". Barátaival sokkal jobban szeret, mint édesanyjával és annak élettársával, közös programjuk ritkán van.

Pályaválasztási tervei, elképzelései

Nem tudja, hogy mi szeretne lenni, eddig nem is gondolkodott rajta. Osztályfőnöki órán a pályaválasztásról beszélgettek, és ez hívta fel rá a figyelmét, hogy

neki is döntenie kell. Osztályfőnöke azt javasolta, hogy szakközépiskolában folytassa tanulmányait, de neki az a véleménye, hogy ott sokat kell tanulni és ő nem elég szorgalmas.

Édesanyjának sincs konkrét elképzelése, de azt szeretné, ha fia valamilyen szakmát tanulna, mert ő több éven keresztül anyagilag nem tudja taníttatni.

Vizsgálati eredményei

Orvosi vizsgálat: sine morbo

Képességei: átlagosnál jobbak.

Raven: 26 perc, 18 hibával jó /standard: IV./

Figyelemkoncentrációja átlagos /Révész-Nagy figyelemvizsgáló, standard: III./ Distributív figyelem vizsgálat átlagos /standard: III./, vizuális emlékezete jó /Moede-féle vizuális emlékezet, standard: IV/, verbális emlékezete kiváló /Ranschburg-féle vizsgálat, standard: V^{*}/.

Számoláskészsége és térlátása kiváló. Szóbeli absztrakció terén átlagos teljesítményt nyújtott.

Munkastílusára jellemző, hogy inkább lassan, de kevés hibával dolgozik, aprólékos munkafeladatokat precízen, pontosan végez. Műszaki érzéke, kezűgyesége kiváló. /Miller, standard: V^{*}/

Rajzkészsége átlagos, tartalmilag szegényesek, sok infantilis jeggyel /Wartegg, Biedma, Család-rajz/.

Érdeklődése: technika irányában kiemelkedően magas, de a minimalista tendencia is erős /nincs nagy felelősség, nincs szigorú munkafegyelem, stb. - Irle-Csirszka-féle érdeklődésvizsgálat/.

Személyiségvizsgálati eredmények

Extravertált /fa-rajz, Lüscher/, érzelmileg könnyen befolyásolható. A szinpiramisteszt eredményei érzelmileg megfelelően hozzáférhető személyiségre utalnak. Mindhárom piramisa szimmetrikus struktúra, sok szín felhasználásával, domináns szín nincs, ami a strukturálás ellenére is bizonyos differenciálatlanságra utal.

A Rosenzweig-féle frusztrációs vizsgálatban /PFT/ magas értéket adott a "M" és "e" kategóriában, ami azt jelenti, hogy a frusztrációt lehetőleg bagatelizálja, ha nem sikerül másképp bízni a helyzet megoldását, nagyon kevés a felelősségvállaló /I/ válasz. Igényszint vizsgálatnál első vállalása reális. Az elért teljesítménynél csak egyszer vállalt többet, de kudarc hatására azonnal engedett. Vállalása követte teljesítményét, nem tette ki magát a kudarc lehetőségének. Célkülönbsége az átlagnál alacsonyabb, az ambiciótlan csoportra jellemző. Teljesítménynövekedése nagy, ami megbízható munkastílusára utal. Nagyobb erőfeszítést nem szívesen vállal

a TAT képekre adott válaszaiból is kiderül, de ha dolgozni kezd, munkáját igyekszik jól elvégezni, erre meglévő energiatartaléka jó bizonyíték.

Igényszint alakulása önértékelésében reális, kevésbé ambiciózus személyiségre utal.

Lavoegie önismereti eredmény alapján a felelősségvállalás, ambíció, aktivitás hiánya, de jó szociabilitás jellemzi.

Egyéb adatok:

László a vizsgálat során nyíltan, őszintén, barátságosan, adekvát módon viselkedett.

Önjellemzésében reálisan mutat rá szorgalmának hiányára, kevés energiát kívánó munkavégzésére.

Életervében leendő foglalkozása nem szerepel.

Eredmény

Az átlagosnál jobb képességstruktúrával, nem megfelelő teljesítménymotivációs bázissal rendelkező fiatal. Valóban pályaválasztási és nem egyéb problémák megoldására kért segítséget.

Képességstruktúrája nem zárna ki a szakközépiskolai továbbtanulást, de több adat - igényszint vizsgálat eredményei - egybevétele alapján, nem ambiciózus, problémáktól, erőfeszítésektől mentes életre vágó. Figyelembe véve családi körülményeit - anyai hozzáállása a szakközépiskolai továbbtanuláshoz - szak-

munkásképzőben való továbbtanulását javasoltuk. Műszaki intelligenciája, kezűgyessége, érdeklődése valamint az a tény, hogy az elvállalt munkát megbízhatóan elvégzi, biztosítja az eredményes szakmatanulásnak. A fentiek alapján a mechanikai műszerész szakmát javasoltuk.

Záróbeszélgetésem a fiatal és a szülő is elfogadta javaslatunkat. Megbeszéltük a tanulóban rejlő potenciális lehetőségek kiaknázását is: a szakmunkásbizonyítvány megszerzése után érettségi, technikai minőségi vizsga lehet a cél.

3. sz. eset

Gertrúd 14 éves, 8. osztályos általános iskolai tanuló, november elején jelentkezett pszichológiai vizsgálatra.

Pályaválasztási problémája: Egészségügyi Szakközépiskolába szeretne menni, de tanárai tanulmányi eredménye alapján nem javasolják a szakközépiskolát.

Családi háttér

Apja 41 éves üzemvezető, anyja 39 éves védőnő, egészségesek. Két testvére van, egy 12 éves lány és egy 4 éves fiú. Lánytestvérével a kapcsolata rosszabb mint a szokványos testvérkapcsolat. Ennek fő okát abban látjuk, hogy a családban lánytestvére a példakép, huga jó

tanuló, talpraesett, szép kislány /testvérféltékénység/.

Gertrudot a szülők elmarasztalóan értékelik, ez erősen befolyásolja igény szintjét és reális önismeretének alakulását, ami természetesen pályaválasztására is erősen kihat.

Öccsével a kapcsolata jobb, sokat van vele, elmondása szerint sokszor fárasztja a testvérével való foglalkozás.

Két és fél szobás szövetkezeti lakásuk van, hugával külön szobájuk van. Anyagi körülményeik rendezettek, az átlagosnál jobbak.

A családi élet nem túl intenzív, keveset vannak együtt, közös programok szervezése ritka.

Gertruddal szemben alkalmazott nevelési módszer: a büntetés. Apjával a kapcsolata jobb, de problémáit vele sem meri megbeszélni.

Iskola, szabadidő, életvitel

Tanulmányi eredménye erős közepes, matematika és földrajz kettes, orosz-, magyarnyelv négyes, gyakorlat ötös, a többi tárgy közepes.

Tanulószobás, ide szívesen jár, itt készül fel a másnapi órákra, otthon már csak átszokta nézni.

Házi munkában aktívan részt vesz, elmondása szerint már otthon nem is lenne ideje tanulni.

Titokban otthon szívesen javítgat, ezt a szülők nem szívesen veszik, mert nem tartják "lányos" elfoglaltságnak.

Szabadidejében olvas - elsősorban ifjúsági regényeket -, TV-t néz, néha moziba megy. Osztálytársaival a kapcsolata jó, de ezek felületes kapcsolatok, baráti köre nincs.

Pályaválasztási tervei, elképzelései

Az Egészségügyi Szakközépiskolában való továbbtanulás terve a szülők elképzelése. Az ide való jelentkezést nem tartja reálinak, "sokkal jobb tanulókat sem vesznek fel", valójában nem vonzódik az egészségügyi pályákhoz. Szülők részéről - elsősorban az anya - felvetődött még az Egészségügyi Szakiskola, csecsemő gondozónői szak, de ehhez sincs kedve. Szívesen választana "fiús" szakmát, de erről még szüleinek sem mert szólni.

A vizsgálat eredményei

Orvosi vizsgálat: sine morbo

Képességei: átlagosak vagy annál jobbak.

Raven: 18 perc, 29 hibával átlagos /standard: III./
Révész-Nagy-féle figyelem vizsgálati eredmény: átlagon felül teljesít /standard: IV./. A teljesítmény és a hibák eloszlása szakaszos jellegű. Figyelemösszpontosítása enyhe ingadozást jelez.

Vizuális emlékezete jobb /Moede-féle, standard: III./
a verbális emlékezethez viszonyítva /Rauschburg fé-
le, standard: II./.

Fogalmi analógiás megoldása átlagos, szemmértéke,
két-, és háromdimenziós térelképzelése jó.

Műszaki érzéke elméleti és gyakorlati téren egyaránt
jó, /MTVT, standard: IV./

Munkastílusára jellemző, hogy gyors ritmusban dolgo-
zik, tervszerűen oldja meg a feladatot. Mozgásvezér-
lése jól irányított /Bogen-Lipmann kalitka/.

Mikromanipulációs mozgása jó, tapintás biztonsága
szintén. /Ricossay-féle ujjügyesség vizsgálat/.

Érdeklődése: kiemelkedő értékkel szerepel a techni-
ka, de magas a minimalista tendencia is. /Irle-Csiresz-
ka féle érdeklődés vizsgálat/.

Rajzkészsége jó. /Wartegg-Biedma/.

Személyiségvizsgálati eredmények

Erősen intravertált, magányos, önértékelési problémák-
kal küzködő, rossz kontaktus készséggel rendelkező fia-
tal. /fa-rajz, család-rajz, Lüscher, önjellemzés/.

Igényszint vizsgálat eredményei P-R méternél: célkü-
lönbsége jobb kéznél pozitív /+ 9/ majd a további
munkavégzés során negatívvá válik. A tévesztés meg-
zavarja, az új feladat elbizonytalanítja. Félve a-
jánl, de folytatja a feladatot.

Igényszint vizsgálat csavarral: adekvát, ügyes mozdulattal dolgozik. Tempoja gyors és egyenletes, nehezen ajánl. Első vállalása alacsony értékű, többet ért el, de kevesebbet ajánl. Célkülönbsége /- 5/ alacsony, ami az ambiciótlan csoportra jellemző.

Igényszint alakulása az ambició-feszültség elől kitérő embert mutat.

Lavoegie önismereti eredmény alapján önbizalom, ambició hiány, kevés aktivitás, nagymértékű felelősségvállalás jellemzi.

Egyéb adatok

Gertrud a vizsgálat során adekvát módon viselkedett.

Életervében részletesen leírja elképzelt családi életét, magát mint jó szakmunkás képzei el.

Önjellemzésében kitartását, akaraterejét, szorgalmát nem tartja megfelelőnek.

Eredmény

Közepes képességstrukturával, jó műszaki érzéssel és intelligenciával rendelkező tanuló.

Érdeklődési köréből a technika különösen kiemelkedik, bár a minimalista tendencia is erős. Megelégszik a kevesebb ambiciót igénylő pályával.

Kézügyessége átlagosnál jobb, szereti a pontos, precíz munkát.

Már az explorációból is kiderült, hogy az egészség-

Ügyi pálya elképzelése az édesanya ötlete. A nem megfelelő szülő- gyermek kapcsolat miatt Gertrud nem mert megmondani elképzelését, érdeklődését. A vele szemben alkalmazott nevelési módszer lehetetlenné tette számára a vélemény-nyilvánítást, esetleges ellentmondást.

A vizsgálati eredmények és a fiatal érdeklődése alapján esztergályos szakma tanulását javasoltuk, amit a szülő és Gertrud egyaránt elfogadott.

A záróbeszélgetés alkalmával megbeszéltük a szülővel nevelési módszerén való változtatás fontosságát, Gertrud igénynivójának emelését, megfelelő baráti kör kiépítését.

4. sz. eset

József 14 éves, 8. osztályos általános iskolai tanuló, október elején jelentkezett pszichológiai szaktanácsadásra.

Pályaválasztási problémája: egészségügyi károsodás.

Családi háttér:

Apja 35 éves, kőműves kisiparos, édesanyja 33 éves betanított munkás, mostohaanyja 34 éves, porcelángyárban csiszoló. Két testvére van, egy 10 éves lány /az apa első házasságából/ és egy 2 éves lány a második házasságából.

Ötéves korában szülei elváltak, ő édesapjánál maradt, huga édesanyjánál. A szülők egészségesek.

Édesanyjával a kapcsolata laza, ritkán találkoznak, mostohaanyját szereti, mert "mindent megenged".

Kishugával nem sokat törődik.

Kétszobás lakásuk van, neki külön szoba. Anyagi körülményeik az átlagosnál jobbak, József mindent megkap amit megkíván, a kapott tárgyakat hamarosan megunja, érdektelenek számára.

Az apa sokat dolgozik, ritkán van otthon, keveset foglalkozik fiával, nevelését a mostohaanya végzi, aki mindent ráhagy, nem akar "rossz anya" lenni.

Édesanyja terhességének második hónapjában rubeolát kapott, és József fejlődési rendellenességgel született. Egészségügyi problémája a jobb kéz fejlődési rendellenessége, az alkar csak kb. 6 cm-es csont formájában van meg, egy ujjcsont körömmel rajta. A csontkal ezorítani, fogni tud. Bal kézzel ír, rajzol, dolgozik. Közepesen fejlett, ápolt, szép arcú fiú.

Iskola, szabadidő, életvitel

Tanulmányi eredménye gyenge közepes, orosz, magyar, ének kettős, négyese nincs. Kedvenc tárgyai: biológia, kémia, rajz, gyakorlati. Nem szereti a magyar nyelv és irodalmat. Nem napközis, otthon jobban érzi magát mint az iskolában.

Tanulással naponta kb. fél-, egy órát tölt el. Iskolában az órákon sokat "bohockodik", tetszik neki, hogy társait megnevetteti, a pedagógusok elnézőek vele szemben, ritkán kap büntetést.

Osztálytársaival a kapcsolata nem kielégítő, baráti köre nincs, az osztály rendezvényein ritkán vesz részt. Házimunkából nem veszi ki a részét, segítenie nem kell. Szabadidejében játszik /elsősorban kutyájával/, olvas - főleg a krimi szereti -, TV-t néz, és nagyon sokat jár moziba. Szeret horgászni és rajzolni.

Pályaválasztási tervei, elképzelései

Porcelánfestő szeretne lenni, csak ezt a szakmát jelöli meg. Elképzelt pályájáról csak annyit tud, hogy "festeni kell", nem ismeri a munka folyamatait, a munkakörülményeket és fel sem merül benne, hogy fejlődési rendellenessége kizáró ok lehet. Motivumok közül csak azt választja, hogy "magányos foglalkozás". Szülőknek nincs konkrét elképzelésük, valamilyen szakmára gondoltak. Bennük sem fordult meg, hogy József egészségügyi károsodása miatt nem minden pályára alkalmas, erre az osztályfőnök hívta fel a figyelmet és javasolta, hogy jöjjenek el a Pályaválasztási Intézetbe.

A vizsgálat eredményei

Az orvosi vizsgálat megállapította, hogy a jelenlegi

status alapján a felsővégtag-károsodás 2. kategóriájába tartozik.

Képességei: átlagosak vagy annál gyengébbek.

Raven: 20 perc, 28 hibával átlagos /standard: III./

Figyelemkoncentrációja gyenge, átlagon alul teljesít /Révész-Nagy figyelemvizsgáló, standard: II/, a hibák szakaszosak.

Vizuális emlékezete jobb /Moede-féle emlékeztetvizsgálat, standard: III/ a verbális emlékezethez viszonyítva /Ranschburg-féle emlékeztetvizsgálat, standard: II/.

Számoláskészsége, szóbeli absztrakciós készsége nagyon gyenge.

Szemmértéke, két-, és háromdimenziós téralképzése átlagos, fogalmi analógiás megoldása gyenge.

Műszaki érzéke átlagon aluli /Miller, standard: II/.

Munkastílusára jellemző, hogy inkább lassan, de kevés hibával dolgozik.

Rajzkészsége átlagos, tartalmilag szegényesek, legszívesebben állatfigurákat rajzol.

Érdeklődése: szórt, de a legmagasabb értékkel a gazdasági irány jelenik meg /Irle-Csirszka érdeklődés-vizsgálat/.

Személyiségvizsgálati eredmények

A szinpiramis eredményei érzelmileg nehezen hozzáférhető személyiségre utalnak. Intravertált, önérté-

kelési problémákkal küzdő fiatal /Fe-rajz, Lüscher/. Igényszint vizsgálat eredményei alapján szembetűnő, hogy az első vállalás értéke igen magas, a célkülönbség átlaga viszont igen alacsony, és negatív. A kudarc-tűrés gyenge, a teljesítmény átlagos. Az ambíció és az önértékelés konfliktusos volta jellemző.

Lavoegie önismereti eredmény alapján az ambíció, a felelősségvállalás hiánya jellemzi. Az osztálytársak jóval az osztályfőnök értékelése alatt jelölték a rangsoron a helyét.

Egyéb adatok

József a vizsgálat elején nagyon zárkózottan, bizalmatlanul viselkedett, több időnek kellett eltelnie, hogy nyílt és őszinte legyen.

Önjellemzésében a legerősebb fiúnak ábrázolja magát, ezt tapasztaltuk a családrajzon is, ahol ép végtagokkal ő van a központban és ő a legerősebb, legnagyobb. Életervében leendő foglalkozása nem szerepel.

Eredmény

Átlagos, illetve annál gyengébb képességstruktúrával rendelkező tanuló, akinél a fő probléma abból adódik, hogy testi fogyatékos.

Az exploráció és érdeklődésvizsgálat alapján, kitűnik az állatok szeretete, a gazdasági dolgok iránti érdeklődés.

A porcelánfestő szakma elképzelése nem megfontolt döntés eredménye, tulajdonképpen nem is ismeri ezt a szakmát.

Igényszintjére a kiegyensúlyozatlanság, irrealitás jellemző. Tipikus reakció az egészségileg károsodottaknál.

Megoldás, javaslat

Az első lépésben ortopéd szakorvos véleményét kértük a protézis lehetőségéről, amit a Mozgássérültek Országos Intézeténél meg is kapott.

Labilis önértékelését igyekeztünk reálissá tenni.

A záróbeszélgetésen a baromfitenyésztő szakmát javasoltuk, amelyet a fiatal és a szülő is elfogadott. A szakmára való felkészüléshez kértük az iskola segítségét is.

Összefoglalásként megállapítható, hogy vizsgált csoportunknál mindkét nemnél önbizalom és ambíció hiánya jelentkezik.

A lányok felelősségvállalása magasabb mint a fiúké. A szocio-ökonómiai státus befolyásolja a tanulók önismeret és igényszintjét. A falusi fiúknál a legmagasabb az igényszint.

Egészségileg károsodott fiatalokra irreális, kiegyensúlyozatlan igényszint jellemző, valamint labilis önértékelés és alacsony kudarctolerancia. Az igényszint vizsgálat eredményei prognosztikusan jól alkalmazhatók a pályaválasztás szempontjából, így ha egy személyre a szélsőséges irreális eredmények jellemzőek, nagy a valószínűsége az inadekvát pályaválasztásnak.

Önértékelésükben sérült, rosszul alkalmazkodó személyek igényszintje - kudarckerülő attitűdjüknek megfelelően - többnyire szélsőséges értéket mutat. Ez jelzi a realitásérzék zavarait, valamint a feladathelyzetből való kilépés tendenciáját, ami az énkép védelmében történik.

Vizsgált csoportunk 46 %-nál a pályaválasztási elképzelés inadekvát.

Ennek fő oka a hiányos pályaismeret, nem megfelelő önismeret és önértékelés, valamint az önmeghatározottság hiányossága. Éppen ezért hiányzik a tudatos döntés is.

Elsősorban iskolaválasztásról és nem tudatos pályadöntésről beszélhetünk, az általános iskolai tanulók esetében.

Esetismertetéseinknél a személyiségfejlődés egyéni sajátosságait emeltük ki, de szükségesnek látszik

a 8. osztályos korosztályra jellemző - témánkkal kapcsolatos - általánosítás levonása. A 14 éves általános iskolás tanulóknál, akik pszichológiai szaktanácsadóra jelentkeztek - a pályaválasztási problémáitól függetlenül - a következő hiányosságok emelhetők ki: a/ önértékelési, és önismereti problémák, b/ nem megfelelő igényszint, és c/ önmeghatározottság problémái.

A fent kiemelték egyben meghatározzák a személyiségfejlesztés pedagógiai- pszichológiai feladatait.

IV. KÖZÉPISKOLAI TANULÓK ÖNISMERETÉNEK, IGÉNY-
SZINTJÉNEK ÉS PÁLYAVÁLASZTÁSI DÖNTÉSÉNEK
ÖSSZEFÜGGÉSE

1./ A tanulók igényszintjének és önismereté-
nek sajátosságai

A vizsgálatban a hódmezővásárhelyi Beth-
len Gábor Gimnázium érettségi előtt álló 4. a.
általános tantervű, 33 fős osztálya vett részt,
ebből 12 fő fiú és 21 fő lánytanuló.

A vizsgált csoportban résztvevők lakóhely-,
származás-, tanulmányi eredmény szerinti megosz-
lását az alábbi táblázatok szemléltetik:

8/a.sz. táblázat

A lakóhely szerinti megoszlás

A lakóhely típusa	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Városi	9	75,0	15	71,4	24	72,7
Falusi	3	25,0	6	28,6	9	27,3
ÖSSZESEN :	12	100,0	21	100,0	33	100,0

8/b. sz. táblázat

Származás szerinti megoszlás

Származási kategória	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Munkás	4	33,3	10	47,6	14	42,4
Paraszt	2	16,7	4	19,1	6	18,2
Értelmiség	6	50,0	7	33,3	13	39,4
ÖSSZESEN:	12	100,0	21	100,0	33	100,0

8/c. sz. táblázat

Tanulmányi eredmény átlaga szerinti megoszlás

Tanulmányi átlagok	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
elégtelen	1	8,3	5	23,8	6	18,2
elégséges	-	-	1	4,8	1	3,0
közepes	9	75,1	7	33,3	16	48,5
jó	1	8,3	6	28,6	7	21,2
jeles	1	8,3	2	9,5	3	9,1
ÖSSZESEN:	12	100,0	21	100,0	33	100,0

9.sz. táblázat

Tanulmányi eredmény a felvételi tárgyak szerint

Tanulmányi átlag	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
elégtelen	-	-	-	-	-	-
elégséges	-	-	2	9,5	2	6,1
közepes	11	91,7	6	28,6	17	51,5
jó	-	-	5	23,8	5	15,1
jeles	1	8,3	8	38,1	9	27,3
ÖSSZESEN:	12	100,0	21	100,0	33	100,0

Vizsgált csoportunk nagyobbik része /72,7 %/
városban lakik, legmagasabb arányban a munkáscsászárma-
zású /42,4 %/ fiatalok vannak.

Egészségileg károsodott tanuló vizsgált csoportunk-
ban nem volt.

Meglepő a tanulmányi eredmény átlaga, a csoportból
6 fő /18,2 %/ félévben elégtelen osztályzatot kapott,
négyen matematikából, ketten oroszából.

A felvételi tárgyak szerinti tanulmányi eredmény va-
lamivel jobb képet mutat, bár elgondolkodtató, hogy
közepes tanulmányi eredménnyel /51,5 %/ felsőfokú

intézményben való továbbtanulásra gondolnak a fiatalok.

A vizsgálati helyzet feltételei és eszközei a III/2. fejezetben leírtak alapján történt.

Először vizsgált csoportunk pályaelképzeléseiről kívántunk képet kapni.

10.sz. táblázat

Vizsgált csoportunk pályaelképzelései

Pályaelképzelések	Fiú fő	Lány fő	Összesen	
			fő	%
egyetem, főiskola	7	12	19	57,5
szakmunkásképző	5	3	8	24,2
tanfolyam	-	3	3	9,1
elhelyezkedés	-	2	2	6,1
nincs elképzelés	-	1	1	3,1
ÖSSZESEN:	12	21	33	100,0
=====	=====	=====	=====	=====

A kérdőíves statisztikai felmérés során találtunk egy olyan tanulót, akinek közvetlenül az érettségi előtt még nics semmi elképzelése pályáját illetően.
/R.T. tanulónál pszichológiai szaktanácsadást végez-

tünk, 5. sz. eset/.

Örvendetes, hogy a szakmunkástanulóként való továbbtanulás emelkedő tendenciát mutat /24,2 %/.

A Csongrád megyei Pályaválasztási Intézet 1974-es felmérési adatai alapján a gimnáziumi tanulók 11,5 %-a kívánt szakmunkástanulóként továbbtanulni.

Természetesenek tartjuk, hogy a tanulók 57,5 %-a egyetemi, főiskolai továbbtanulásra gondol, hiszen a gimnázium egyik funkciója: felsőfokú oktatási intézményben való továbbtanulásra előkészítés.

A következőkben vizsgáltuk a továbbtanulási igények realitását.

A realitás megítélésénél négy szempontot vettünk figyelembe.

a/ Egészségügyi alkalmasság

Reális, ha a tanuló egészségügyi állapota a választott pálya egészségügyi követelményeinek megfelel.

Irreális, ha az egészségügyi állapota kontraindikációt jelent. A vizsgált csoportban ilyen nem fordult elő.

b/ Pályaválasztás tantárgyi teljesítményfedezete

Megfelelő annak a tanulónak, aki a választott pálya legfontosabb tantárgyaiból jó vagy jóles eredményt ért el.

Ebből a szempontból reálisnak mondható annak a tanulónak a pályaválasztása, aki jogásznak készül és magyarból, történelemből 5-ös érdemjegye volt.

Nem volt reális viszont annak a tanulónak a választása, aki tanítónőnek kívánt jelentkezni, a legjobb érdemjegye közepes volt és matematikából bukott.

c/ Hogyan ítéli meg a pályaválasztó tanuló a saját pályaalkalmasságát?

Reálisnak tartottuk annak a fiatalnak a pályaalkalmasságát aki pl. művészettörténésznek készül, s így ír alkalmasságáról: "Nagyon fogékony, érzékeny vagyok a szép művészi alkotások iránt. Minden tárlatot többször is megnézek. Órákon keresztül képes voltam egy-egy kép előtt állni. Nagyon szerencsés és boldog vagyok, mióta a hódmezővásárhelyi Múzeumba a művészettörténészhez járhatok. Minden szabadidőmet ott töltök."

Irreálisnak vettük annak a tanulónak a pályaalkalmasságát, aki például autószerelőnek készül s így ír önmagáról: "Nagyon szeretem a száguldást, ismerem minden autótípust, nagyon jól vezetek, már van jogosítványom. A piszkos munkát

nem nagyon szeretem, a javítást sem próbáltam még, de eltudom képzelni magam egy autószer-viz vezetőjének."

d/ Hogyan készül választott pályájára

Reálisnak annak a tanulónak a választott pályára való felkészülését nevezzük, akinek szak-köri tevékenysége megegyezett pályaelképzelésével. Így például magyar-népművelés szakra jelentkezőnél irodalmi, színjátszó szakkörben való rész-vételét.

Irreális annak a tanulónak a pályára való felkés-zülése, aki például fizikus szeretne lenni, de ilyen jellegű szakköri tevékenységben nem vesz részt, az órai felkészülésen túl nem foglalko-zik fizikával.

A pályaelképzelések realitásának illetve irre-alitásának megítélésénél a fenti szempontokon kívül még figyelembe vettük a motivációs bázist is.

11. sz. táblázat

Vizsgált csoportunk pályaelképzeléseinek realitása

Pályaelképzelés	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Reális	10	83,3	16	76,2	26	78,7
Irreális	2	16,7	4	19,0	6	18,2
Nincs elkép- zelés	-	-	1	4,8	1	3,1
ÖSSZESEN:	12	100,0	21	100,0	33	100,0
=====						

A továbbtanulási tervek megvalósításának, majd a későbbi sikeres életpályának egyik alapkövetelménye a pályaválasztási önismeret, saját képességeink, tudásunk, pályára való alkalmasságunk reális megítélése. A fiatal, aki keresi a helyét a társadalomban és mérlegelni próbálja lehetőségeit, szükségszerűen viszonyít. A viszonyítás alapját pedig elsőrendűen saját környezete szolgáltatja, az a diákközösség, amelyben minden napjait éli, s amely akarva akaratlanul is rangsorol, kialakítja a maga értékrendjét.

Önértékelés - mások értékelése

A vizsgálatot Radnai 1959-ben alkalmazott módszerével végeztük.

Magyar nyelv és irodalmi előmenetelükkel kapcsolatban kértük a tanulókat, hogy

- jelöljék a maguk helyét /4.sz. melléklet/ és
- társaik helyét a rangsorvonalon /5.sz. melléklet/.

A tanulók nem éltek a 33-as minősítő lehetőséggel. A gyakorisági sor alapján megállapítható, hogy a 25-ös ranghelyen négy tanuló jelölte önmagát, ugyanakkor 1-6 -ig egy tanuló sem talált magának helyet. Ha összehasonlítjuk Radnai által közölt eredményekkel, akkor megállapíthatjuk, hogy önmaguk előmeneteli helyét a tanulók differenciáltabban határozzák meg.

A következő táblázattal szabatosabb értelmezésre és összehasonlításra kerestünk lehetőséget.

Ha az osztály 33 tanulója közül mindegyik külön-külön megtalálta volna a legmegfelelőbb helyet magának, akkor - a rendtartás 5-ös minősítő keretét figyelembe véve - következő szóródást kaphattuk volna.

Minőségi kategória	IV.a. osztály	
	rangsámok	tanulók száma/fő
1. leggyengébb	1 - 7	7
2. gyenge	8 - 14	7
3. közepes	15 - 21	7
4. jó	22 - 27	6
5. legjobb	28 - 33	6
ÖSSZESEN:	1 - 33	33 fő

Ehhez a kerethez viszonyítva a tanulók önértékelése a következő megoszlást mutatja.

Minőségi kategória	rangsámok	tanulók száma	
		fő	%
1. leggyengébb	7 helyre	1	3,1
2. gyenge	7 "	7	21,2
3. közepes	7 "	9	27,2
4. jó	6 "	9	27,2
5. legjobb	6 "	7	21,2
ÖSSZESEN:	33 helyre	33	99,9

Minden kategóriában a tanulók 20 %-a jelölhette volna önmagát, ezzel szemben például a leggyengébb kategóriában 3,1 %-ot találunk.

12.sz. táblázat

A tanulótersak értékelése

Értékelés	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Reális	9	75,0	20	95,2	29	87,9
Irreális Lé	3	25,0	-	-	3	9,1
Té	-	-	1	4,8	1	3,0
ÖSSZESEN :	12	100,0	21	100,0	33	100,0

A kapott rangértékeket a leértékelést /Lé/ illetve túlértékelést /Té/ a tanulók önértékeléséhez viszonyítottuk. Reálisnak fogadtuk el ± 3 eltérés esetén, irreálisnak az ennél nagyobb számú eltéréseket.

Vizsgált csoportunkból 3 fiú és 1 lánytanuló esetében találtunk leértékelést illetve túlértékelést. Ennek alapján megállapítható, hogy vizsgált csoportunk 87,9 %-ban reálisan értékeli.

A tanulók rangsorolását elvégeztettük a magyar nyelv és irodalmat tanító tanárral is, melynek összesítőjét a 6. sz. melléklet mutatja.

A tanári rangsorolás és a tanulók önértékelése alapján a következő képet kaptuk.

Önértékelés	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Reális	3	25,0	8	38,1	11	33,3
Irreális	9	75,0	13	61,9	22	66,6
ÖSSZESEN:	12	100,0	21	100,0	33	99,9

Reálisnak számított az olyan tanulói önértékelés, amelyik egybeesett, vagy legfeljebb három ranghellyel tért el a tanári értékeléstől.

A kapott adatok alapján a tanulók 66,6 %-nak önértékelése ellentmondásos /irreális kifejezést használtunk a csoport megjelölésére, de valójában ellentmondásról van szó/.

Az ellentmondás magyarázatát abban találjuk, hogy a rangsorolást egy tanár végezte el, aki egy év óta tanítja az osztályt. Reálisabb értéket akkor kaphatunk volna, ha az osztályban tanító valamennyi tanár-

ral elvégeztetjük a rangsorolást a pályaválasztás szempontjából.

A következőkben vizsgált csoportok önjellemzését /Lavoegie, írásos önjellemzés/ hasonlítottuk a pálya emberi követelményeihez.

Reálisnak vettük annak a tanulónak az önjellemzését a választott pálya szempontjából, akik pedagóguspályára készül és felelősségérzete, kitartása magas, extravertált, szociabilitása megfelelő szintű.

Irreálisnak vettük azt, aki például szintén pedagógusnak készül, de felelősségérzete, kitartása nem megfelelő, erősen intravertált, szorongó, nem szociális.

13.sz. táblázat

Vizsgált csoportunk önjellemzése pályaelképzeléseik tükrében

Önjellemzés	Fiú		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Reális	7	58,3	15	71,4	22	66,7
Irreális	5	41,7	5	23,8	10	30,3
Nincs önjellemzés	-	-	1	4,8	1	3,0
ÖSSZESEN:	12	100,0	21	100,0	33	100,0

A lányok önjellemzése reálisabb /71,4 %/ mint a fiúké /58,3 %/.

A kapott eredményeket összehasonlítottuk a pályaelképzelések realitásával, négy tanuló esetében tapasztaltunk eltérést.

A következőkben nézzük meg vizsgált csoportunk igény szintjét.

Az igény szint személyiségvonásként tekinthető, mely szerepet kap egy adott személy életvitelében, pályaválasztási szintjében, realitásában vagy irreálitásában. Feltételeztük, hogy összefüggést találunk az általunk reálisnak illetve irreálisnak ítélt pályaelképzelések és az igény szint között. Vizsgálatunk során az alábbi eredményeket kaptuk. /14.sz. táblázat/.

Összehasonlítva a reális pályaelképzeléseket és az ennek megfelelő igény szintet, úgy találtuk, hogy tíz esetben egybeesnek. Egy olyan esettel találkoztunk, ahol a tanulónak irreális pályaelképzelése volt és ennek ellenére igény szintje megfelelő. A csoport többi tagjánál vagy a pályaelképzelés, vagy pedig az igény szint nem volt összhangban.

Érettségiző tanulók igényszintjének vizsgálati eredményei a realitások

tükrében

Megnevezés	Célkülönbség				Első vállalás				Teljesítmény átlag									
	Fiú		Lány		Össz.		Fiú		Lány		Össz.							
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%						
Reális	7	58,3	12	57,1	19	57,6	8	66,7	19	90,5	27	81,8	7	58,3	9	42,9	16	48,5
Irreális	5	41,7	9	42,9	14	42,4	4	33,3	2	9,5	6	18,2	5	41,7	12	57,1	17	51,5
ÖSSZESEN:	12	100,-	21	100,-	33	100,-	12	100,-	21	100,-	33	100,-	12	100,-	21	100,-	33	100,-
=====																		

Összehasonlítva a fiúk és a lányok igényezint vizsgálatainak eredményeit megállapítható, hogy az "első vállalás" szerint a fiúk vállalása irreálisabb mint a lányoké.

A "célkülönbség" és a "teljesítmény átlag" viszonylatában viszont a lányok bizonyultak teljesítményeikben irreálisabbaknak.

A vizsgálati eredmények azt bizonyítják, hogy vizsgált csoportunk esetében az igényszint és a pályaelképzelés nem minden esetben fedi egymást.

Mielőtt összefoglalnánk vizsgált csoportunk igényszintjének és önismeretének sajátosságait a pályaelképzelések tükrében, szükségesnek tartjuk annak a tanulónak az esetismertetését akinek az érettségi előtt még semmilyen elképzelése nem volt pályaválasztását illetően.

5.sz. eset

Timea 18 éves, IV. gimnazista.

Nincs pályaválasztási elképzelése, különösebben nem vonzódik egyik pályához sem.

Családi háttér

Apja 43 éves, vállalati főmérnök, anyja 38 éves műszaki előadó. Apjának fél év óta gyomor problémái vannak. Egy 13 éves lánytestvére van, kapcsolatuk

szokványos testvérkapcsolat.

A szülők rossz házasságban élnek, gyakori a veszekedés, a válás is többször szóba került, de anyagi okok miatt még is fennmaradt a házasság. Anya nagyon féltékeny - joggal - apa nőkapcsolatait nem titkolja, mely a kisvárosban sokat foglalkoztatja az embereket. Családi életük teljesen rendszertelen. A gyerekek tanulmányi eredménye, magatartása nem érdekli a szülőket, mindketten azt csinálnak, ami nekik tetszik.

Négyszobás magánházban laknak, mindenkinek külön szobája van, átlagosnál jobb anyagi körülmények között élnek, de valamennyien magányosnak érzik magukat.

Timea elmondása szerint 9 éves volt, amikor az első komoly családi veszekedés megtörtént, akkor apja egy ideig nem is lakott otthon. A hétvégeket és az ünnepeket azóta sem tölti otthon.

Iskola, szabadidő, életvitel

Tanulmányi eredménye jó /magyar, történelem/ a többi tárgyból jeles. Kedvenc tantárgyai a matematika, fizika, műszaki rajz.

Menzán ebédel, utána hazamegy és az egész délutánt tanulással tölti. Kedvenc olvasmányai műszaki témájú könyvek. Szereti a komoly zenét, ha lehetősége van

szívesen megy hangversenyre. Osztálytársaival a kapcsolata nem volt kielégítő, baráti köre az utóbbi évben alakult ki. Egy év óta kézilabdázni kezdett, társasága lett és barátnői. Erről "Ilyen vagyok" c. önjellemzésében a következőképpen ír: "... világ életemben nagyon szerény és csendes, sőt visszahúzódó természet voltam. Tulzottan nem szerettem a társaságot, magányos emberként ismertek, barátokkal se nagyon dicsekedhettem. Egy év óta kézilabdázni járok, ezt néhány osztálytársamnak köszönhetem, ők vettek be a társaságukba, biztattak, segítettek. azután idők folyamán a környezetem annyira megváltoztatott, hogy szívesen járok társaságba, lett két igaz barátnőm. És én, úgyérzem, ha őket elveszteném vagy csatlódnék bennük, én is összeomlanék."

A fentiek idézését azért tartottuk fontosnak, mert pályaválasztási elképzelésére, döntésére nagy hatással volt.

A vizsgálat eredményei

Képességei igen jók. Raven: 30 perc, 5 hiba, Wechsler IQ = 126 /igen magas/, performációs dominancia. Számolási készsége, szóbeli elvonatkoztató készsége kiváló. Emlékezete, figyelemkoncentrációja jó. Műszaki intelligenciája kiváló /MTVT:V*/.

Érdeklődésében magas értékkel kiemelkedik a technikai és az elméleti tendencia. /Irle - Csirszka féle érdeklődés vizsgálat/. Rajzkészsége jó.

Igényszintpróba: az első vállalás értéke magas /20/, az éppen elérhető határán van, el is éri, így vállalása reálisnak tekinthető. Célkülönbsége az ambiciózus csoport optimális értékének megfelelő /+4/, túlteljesítés esetén mindig többet vállal. Teljesítménye igen magas. Az igényszint feladat során teljesítménybeli erőfeszítésre képes, és azt igénylő, mérsékelten magas, reális kockázatot vállaló embernek mutatkozik.

Munkastilusára jellemző, hogy inkább lassan, de kevés hibával dolgozik.

A szinpiramisteszt eredményei érzelmileg megfelelően hozzáférhető személyiségre utalnak.

Önértékelési problémát, konfliktust jelez a Luscher és a Fa rajz eredményei. /7-8. sz. melléklet, Fa-rajz/. TAT-megoldásai elsősorban családdal kapcsolatos feszültségeit tükrözik.

Összegezve

Timea tanulmányi eredménye és képességei alapján egyetemi továbbtanulásra alkalmas.

Pályaválasztási határozatlanságát egyrészt családi körülményei indokolják, de még erősebben a két barátnő-

jének továbbtanulási irányulása.

Az exploráció során kiderült, hogy mérnöki pályára készült, de barátnői mindketten a jogi egyetemen szeretnék tanulmányaikat folytatni. A barátnők elvesztésétől, illetve magányosságtól való félelem tette határozatlanná.

A vizsgálat eredményei alapján építészmérnöki karra való jelentkezését javasoltuk, megbeszélve teendőit, elsősorban önismereti, kapcsolatteremtési problémáinak megoldását.

Timea a javaslatot elfogadta, az egyetemre felvételt nyert.

Vizsgálódásunk során arra a következtetésre jutottunk, hogy az iskolai pályaválasztási munka tudatosabbá, differenciáltabbá, folyamatossá vált. Ennek ellenére különösen az önismeretfejlesztés területén tapasztaltunk hiányosságokat /önmeghatározó képesség hiánya/.

Szükségeseznek látszik, hogy a pedagógusok tudatosítsák a tanulók különböző teljesítményeit, figyelembe véve egyéni pályaelképzeléseiket. Tapasztalataink szerint a vizsgált csoportban olyan tanulók is vannak, akik tanulmányi eredményeik tárgyilagos értékelésére sem voltak képesek.

A pedagógiai munka során fontos feladat a tanulók konkrét tanulmányi eredményeinek, valamint egyéb teljesítményeinek értékelése a pályaelképzeléseik tükrében.

2./ A pályaválasztási érettség önismereti és igényszintbeli összetevőinek fejlesztése

A kisteleki Árpád Fejedelem Gimnáziumban az 1974/75-ös tanévben a második osztályos tanulók között "önismereti kört" hirdettünk meg. Az önként jelentkező tanulókból 16 fős csoportot szerveztünk. A csoporttal három tanéven keresztül - az érettségig -, havonta egy alkalommal mindig ugyanazon a napon tartottunk foglalkozást.

Önismereti kör mint személyiségfejlesztő módszer

Cél: a pályaválasztási döntésre való folyamatos előkészítés, különös tekintettel az önismeret és igényszint összetevőinek fejlesztésére.

Feltételezésünk szerint a tanulók pályaaorientációjának irrealitását elsősorban a személyiségükre vonatkozó kognitív tartalmak - pályaismeret, önismeret, igényszint - hiányossága okozza. Ugyanakkor tudjuk, hogy az önismeret és igényszint dinamikusan változó, és speciális feltételek között fejleszthető.

Az önismereti kör feladatául a megfelelő pályaismeret kialakítását, valamint az önismeret és igény-szint fejlesztését jelöltük meg.

Csoportunkban 14 lány és 2 fiú tanuló volt, közülük ketten bejárók, ketten kollégisták voltak.

Legnagyobb számban munkásszármazású fiatalok /8 fő/, paraszt származású 5 fő /ebből 2 fiú/, értelmiségi származású 3 tanuló.

A csoportban résztvevőknél egészségügyi probléma nem akadt.

Iskolai évekre bontva a feladatokat, az első tanév feladatának tartottuk a tanulók pályaeorientációjának megismerését, valamint önismereti szintjük felmérését. A második tanévben a tanulók személyiség-fejlesztése, a reális önismereti szint kialakítása volt a célunk. Ezután, a harmadik tanévben a tanulók adottságainak, képességeinek, személyiségének megfelelő pályák kiválasztásához kívántunk segítséget adni.

Első tanévben a foglalkozásokon a témák egy részét maguk a tanulók vetették fel, pl. a barátság, szerelem, házasság, egyén- és közösség kérdéskörét.

A formális vezető, a pszichológus csak irányította a csoportéletet, elsősorban a csoport-tagokat inspirálta az egymással való kötetlen, szabad vélemény-cserére.

A beszélgetések műfaji szempontból a non-direktív beszélgető csoporthoz álltak legközelebb.

A fent említett tárgykörök megbeszélése után vetődött fel a "milyen vagyok én", "ki vagyok én" kérdéskör, majd az önértékelés és mások értékelése.

Megbeszéltük elért tanulmányi eredményeiket, felmértük továbbtanulási elképzeléseiket, a pályairányulás motivumait és a pályaismeret szintjét.

Fontosnak tartottuk a választott pályához fűződő elvárások jellegének és belső értékrendjének megismerését, valamint a siker és kudarcérzet vizsgálatát.

A tanév végén összesítettük a kapott eredményeket, melyek az alábbi képet mutatták.

Az önismereti kör tagjainak tanulmányi átlageredménye a II. osztály végén: elégséges: 3, közepes: 7, jó: 2, jeles: 4 tanuló.

Meghökkenítő volt számunkra, hogy mind a 16 tanuló főiskolai vagy egyetemi továbbtanulásra gondolt, még a gyenge tanulmányi eredményűek is.

Az önértékelés eredményeinek alapján megállapítható, hogy a./ a tanulók nem éltek a 16-os minősítő lehetőséggel, b./ a leggyengébb helyre senki sem rangsorolta önmagát, c./ a tanulók 85 %-a a jó és legjobb ranghelyet jelölte.

A tanulótársak értékelésének eredményei: a./ reális 3 tanuló esetében, b./ irreális 13 tanulónál - ezek közül túlértékelés 9 tanulónál, leértékelés 4 tanuló esetében fordult elő.

A tanári rangsorolásnak és a tanulók önértékelésének összevetéséről az derül ki, hogy egybehangzóan reális az értékelés 3, irreális 13 tanulónál.

A fenti adatok egyben meghatározták a következő tanév feladatait is. A tanév utolsó foglalkozására elkészítettük a következő év tematikáját. Témajavaslatokat mi vittünk, és a csoport tagjaival közösen alakítottuk ki programunkat. Ily módon a második tanévben a következő témák megbeszélésére, felmérésére került sor:

- a./ a figyelem szerepe a tanulásban, munkavégzésben,
- b./ az emlékezés egyéni sajátosságai és tulajdonságai,
- c./ tanulási módszerek, hogyan tanuljunk,
- d./ érdeklődés, beállítódás,
- e./ képzelet,
- f./ a gondolkodási tevékenység, gondolkodási műveletek,
- g./érzelme az ember életében,
- h./ cselekvés és akarat,

1./ a tevékenység és a személyiség.

Ön-, és társmegfigyelési feladatokkal folytattuk, melyek a helyes ön-, és emberismeret kialakulását voltak hivatva elősegíteni.

A harmadik tanév fő feladatának azt tartottuk, hogy a helyes pályaválasztási döntés meghozatalához segítségét adjunk. Ennek érdekében egyénenként - de közösen - beszéltük meg az elképzelt pályák munka-, és emberi követelményeit.

Értékelés

Az önismereti körű foglalkozás - mint módszer -, tulajdonképpen az önismeret fejlesztésére irányuló egyfajta természetes kísérlet.

Amikor eredményességét, hatékonyságát kívánjuk vizsgálni, a következő adatok közlését tartjuk szükségesnek:

a/ A csoport tanulmányi eredményének alakulása IV. osztály félévi jegyei alapján: közepes: 2, jó: 6, és jeles: 8 tanuló.

A második osztályos eredményekhez viszonyítva lényeges javulást tapasztaltunk - több mint egy egész érdemjegyes javulás következett be. Volt olyan tanuló, aki elégséges tanulmányi eredményét jórendűre javította.

b/ A pályaelképzelések az érettségi után reális

pályaválasztási döntéssé váltak. A tanulmányi eredmények alapján a továbbtanulásra jelentkezések a következőképpen alakultak:

közepes /2 fő/: tanfolyam-elhelyezkedés

jó /6 fő/: főiskola /matematika-fizika szak/ 4 fő

/magyar-népművelés szak/ 1 fő

műszaki főiskola 1 fő

jóles /8 fő/: műszaki egyetem 3 fő

bölcsészettudományi kar

/magyar-történelem szak/ 1 fő

orvosegyetem 2 fő

jogtudományi egyetem 1 fő

TTK /programozó matematikus/ 1 fő

c/ Önértékelésük reálisabb, differenciáltabbá vált.

Már mindenki megtalálta a "rangsorban" a helyét, ami megegyezett a társak és az osztályfőnök értékelésével. Egyetlen tanulónál sem találkoztunk túlértékeléssel, illetve leértékeléssel.

d/ Konkrétan tapasztalható volt önkritikai és kritikai képességük fejlődése, bátrabbá válása, és ezzel kapcsolatban a közösségi érzés gazdagodása. Ezt különösen pozitíven kell értékelni, hiszen a közösségi munka is akkor értékes igazán, ha belső lelki tényezők /egymás szeretete, megbecsülése, bizalom, stb./ is motiválják.

e/ A körön való részvétel mindvégig önkéntes jellegű volt, ennek ellenére lemorzsolódás nem történt. Tapasztalataink és a pedagógus kollegák véleménye szerint az "önismereti kör"-t komolyan vették, várták és érezhető volt aktivitásuk fokozódása - nem csupán a körön, hanem az iskolai órákon, tanítási órán kívüli foglalkozásokon, a KISZ szervezetben is.

f/ Az "önismereti kör" tagjai az iskola- és osztályközösségben aktív, a közösség iránt felelősséget érző csoportot alkottak, ez is mutatja a kör személyiségformáló szerepében rejlő lehetőségeket.

Fentieket jól példázza egyik tanulónk személyiségének változása. J.A. II. osztályos tanulóra feltűnően ráillett az a kifejezés, hogy "hangulatember". Maga így nyilatkozott erről: "Rossz hír hallatára napokig búskomor vagyok. A jó hírnek mostanában kevésbé tudok örülni. Ha viszont jó kedvem van, nagyon vidám vagyok, és a rossz hír is csak kevésbé tör le."

Az önismereti kör végére megváltozott, érzelmi élete kiegyensúlyozottá vált.

Az adekvát pályaválasztási döntéshez feltétlenül szükséges a reális önismeret, az önmeghatá-

rozottság. Hiányos, nem reális önismeret - sok más tényezővel együtt - , a pályaaorientálódás irányát tévuttra vezethetik.

Jól illusztrálja ezt a következő esetismertetésünk, ahol a pályaelképzelés az önismeret fejlődése nyomán egészen más irányban alakította a fiatal pályaválasztási döntését.

6.sz. eset

István 16 éves, második osztályos gimnáziumi tanuló, az önismereti kör tagja.

Családi háttér

Apja 51 éves, TSZ tag, anyja 46 éves háztartásbeli, egészségesek. Egy nála öt évvel idősebb villanyszerelő bátyja van. Családi házban - tanán laknak.

István a gimnáziumi tanulmányok elkezdése óta kollégista.

Iskola, szabadidő, életvitel

Tanulmányi eredménye kitűnő, matematikából és magyarból is a legjobb az osztályban. Szabadidejében sokat olvas, irodalmi színpad és az iskolai kézilabda csapat tagja.

Osztálytársaival a kapcsolata kifogástalan. Szívesen segíti társait a tanulásban. Szoros baráti kapcsolat fűzi egy kollégista társához.

Pályaválasztási terve, elképzelése

Matematika tanára és bátyja hatására a mérnöki pályára gondol, de még nem döntött.

Elmondása szerint az irodalmat és a történelmet jobban szereti, szívesebben foglalkozik e tárgyakkal. Véleménye szerint magyarból a kimagasló eredményt kevesebb energiával éri el, mint a matematikai teljesítményét.

A vizsgálat eredményei

Képességei az átlagosnál jobbak, igen jó a figyelemkoncentrációja is. Jó megoldást nyújtott a Raven tesztben /30 perc, két hiba, standard: V^{*}/, Wechsler IQ = 128 /igen magas/, verbális dominancia. Műszaki érzéke - elméleti és gyakorlati téren - egyaránt átlagos /MTVT, standard: III/.

Érdeklődésében a humán és vezetői értékek magasak /V/, alacsony a technikai /II/. Az érdeklődés vizsgálatot Irle-Csirszka féle vizsgálattal végeztük.

Igéyszint próba: az első vállalás értéke magas, az éppen elérhető határán van, vállalása reálisnak tekinthető. A célkülönbség értéke /+4/ az ambiciózus csoport optimális értékének megfelelő.

Összegezve igényszintes feladatban teljesítménybeli erőfeszítésre képes és azt igénylő, mérsékel-

ten magas, reális kockázatot vállaló emberre utal. Önjellemzésében a következőket írja: "Szeretem az embereket, szívesen vagyok társaságban. Nagy örömmre szolgál ha segíthetek a társaimon, különösen a gyermekekkel szeretek foglalkozni. Véleményem szerint a legszébb dolog az olvasás. Nagyon szeretem az irodalmat."

Önismeretére magas felelősség vállalás jellemző. Az önismereti vizsgálat /Lavoegie/ eredménye alapján extravertált, magas szociabilitás jellemzi.

Összegezve

A képesség és személyiségvizsgálatok alapján egyaránt meggyőződünk arról, hogy a mérnöki pálya elképzelése nem megalapozott - elsősorban külső hatásra jelent meg.

Reálisnak látszott a pedagógus pálya /magyar-történelem szak/.

Az osztályfőnök és a szaktanárok segítségével a pálya felé orientáltuk.

Érettségi után felvételizett és felvételt nyert a Bölcsészettudományi Kar, magyar-történelem szakára.

3./ A középiskolai csoportok önismeretének és
igényszintjének azonos, eltérő vonásai

Összehasonlítva a két elemzett középiskolai tanulócsoporthoz önismereti és igény szintjét az alábbi azonosságok állapíthatók meg:

- a/ a hódmezővásárhelyi érettségi előtt álló tanulók és a II. osztályos kisteleki tanulók önértékelési szintje megegyezett;
- b/ hasonló egyezést találtunk a két csoport között az önmeghatározó képességet illetően. Figyelmet érdemel, hogy ez a mutató a két csoport közötti életkori különbség /2 év/ ellenére egyezőnek mutatkozott.
- c/ Közel azonos volt a hódmezővásárhelyi és a kisteleki tanulók igény szint-mutatója is: a IV. osztályos hódmezővásárhelyi csoportban a tanulók 51,5 %-nak, a kisteleki "önismereti kör" -ben pedig - munkánk kezdetén - a tanulók 47,5 %-nak az igény szintje volt az irreális.

Eltérés akkor mutatkozik a két csoport között, ha a két IV. osztályt hasonlítjuk össze.

Mire a kisteleki "önismereti kör" tagjai IV. osztályban pályaválasztási döntés elé kerültek, önértékelésük olyan szintre emelkedett, hogy minden ta-

nulónál megegyezett a pedagógus és a tanulótársak értékelésével.

Az "önismereti kör" tagjainak önmeghatározó képessége a havonkénti foglalkozások után elérte azt a szintet, ami a helyes pályaválasztáshoz kívánatos. Eközben a tanulók képességüknek megfelelő tanulmányi szintet értek el, - ami több tanuló esetében jelentős javulást eredményezett -, másrészt reálisabban ítélték meg önmagukat és továbbtanulási lehetőségeiket.

Ami az igényezintet illeti, az "önismereti kör" tagjai a pályaválasztási döntés idejére elérték a mérsékelten magas szintet, amely az eddigi vizsgálatok eredményei szerint optimálisnak tekinthető. Ugyanakkor a tanulók beállítódása - a II. osztályos korukban tapasztalt kudarckerülő attitűddel szemben - sikerorientálttá változott.

V. ÖSSZEGEZÉS, TOVÁBBI FELADATOK

Kiinduló munkahipotézisünk az volt, hogy a szocio-ökonómiai státus befolyásolja a tanulók önismertetét, igényezintjét és pályaaorientációját. Vizsgálataink eredményei általánosságban igazolták a feltételezést. Különösen fontosnak tűnik a szocio-ökonómiai státus meghatározó szerepe az általános iskolai korosztály pályaaorientációjában. Tapasztalataink szerint leginkább a szülők véleménye, elképzelése érvényesül a tanulók pályaaírányulásában. Pszichológiai szaktanácsadói munkánk során gyakran tapasztaljuk, hogy fizikai dolgozók jó képességű gyermekeik továbbtanulását elsősorban szakmunkásképzőben, legfeljebb szakközépiskolában tudják elképzelni, míg az értelmiségi szülők gyengébb teljesítményű, képességű gyermeküknel is gimnáziumi továbbtanulásra gondolnak. Vizsgálataink azt igazolták, hogy a fizikai dolgozók gyermekeinek továbbtanulása - sok esetben - nem képességeiken, hanem a teljesítménymotiváció nem megfelelő fejlettségén múlik. Fizikai dolgozók családjában gyakran az általános iskolás korú gyermek nem kap olyan indítást, hogy igényezintje képességeinek megfelelően reális legyen.

A fentiekből következően a tanulók pályaválasztásával foglalkozó szakemberek számára két tennivaló adódik:

- a./ a szülők tájékoztatása, felkészítése gyermekük helyes pályaorientálásához,
- b./ a pedagógiai tevékenység folyamán pedig ajánlatos lenne nagyobb figyelmet fordítani a teljesítménymotiváció erősségének fokozására.

A helyes pályaválasztás előkészítésének egyik feladata a pályaválasztási érettség, illetve a személyiség szociális érettségének kialakítása. Feltételeztük, hogy a pályaválasztási döntésnél a személyiség szociális érettségének - ezen belül az önmeghatározó képességnek - domináló szerepe van. Vizsgált csoportjainkban az önmeghatározó képesség alacsony szintjét tapasztaltuk, összefüggésben az irreális pályairányulással. Vizsgálatainknak ez a negatív tapasztalata arra irányítja a figyelmet, hogy a helyes pályaválasztás egyik kulcskérdése az önmeghatározó képesség milyensége. Éppen ezért ajánlatos lenne a pedagógiai -pszichológiai munkánkban több gondot fordítani e képesség kialakítására, fejlesztésére.

Harmadik munkahipotézisünk az volt, hogy az önismeret és igényszint speciális feltételek mellett alakítható, fejleszthető.

Kísérletképpen eszerveztük meg a gimnáziumi tanulók önismereti körét, amelyben a három tanéven át tartott foglalkozások megmutatták, hogy a tanulók önismerete, önmeghatározó képessége fejleszthető, és ezek fejlesztése jelentős mértékben elősegítheti az adekvát pályaválasztási döntést. A dolgozatunkban elemzett önismereti kör ugyan kis létszámu volt, ezért nem állítjuk, hogy tapasztalataink általánosíthatók, mégis felhívja arra a figyelmet, hogy érdemes a hasonló korú tanulók önismeret és igényszintjének fejlesztésével közösségben, szervezett keretek között foglalkozni.

Kísérletünk formája, az "önismereti kör" nem feltétlenül az egyedüli módszere a kívánt cél elérésének. A tanulók önismeret és igényszintjének fejlesztése elérhető osztályközösségben, tanulócsoportban, pedagógus irányításával is. A probléma lényege az, hogy a kortárs csoportban a tanulók közösségében, öszinte légkörben egymást megismerve jutnak el önmaguk és társaik jobb megismeréséhez s ezen keresztül a helyes pályaválasztási döntéshez. Természetesen igény, hogy ezt a tanuló-

közösséget az ilyen célú foglalkozásokon pedagógiai-pszichológiai kérdésekben jártas szakember irányítsa.

A Pályaválasztási Intézetek feladata lehet az, hogy iskolai pályaválasztási felelősöket és érdeklődő pedagógusokat erre a tevékenységre felkészítsék, s munkájukat szakmai, módszertani tanácsaikkal rendszeresen segítsék.

Vizsgálatainkból azt a tanulságot is levonhatjuk, hogy az öniismeret, önmeghatározó képesség fejlesztésével eljuthatunk a tanulók reális igényszintjének kialakításához is. E két tényezőnek pedig jelentős szerepe van a pályaorientációban. Ezért úgy véljük, hogy e kérdések elemzése hozzájárulhat a pályairányítás és a pályáranevelés feladatainak differenciáltabb kimunkálásához.

Név:
Születési év, hó, nap:
Lakáscím:
Apja foglalkozása: Anyja foglalkozása:
A vizsgálat időpontja:

Kérdőív

1. Milyen pályát szeretne választani?
Mikor határozta el, hogy ezt a pályát választja?
 2. Ha nem mehetne a választott pályára, milyen más pályára szeretne menni?
 3. Melyek azok a foglalkozások, amelyeket semmiképpen nem választana?
 4. Mi érdekli a városban?
Mi érdekli a falun?
Mi érdekli az utcán?
Mit szeret nézegetni az üzletek kirakataiban?
 5. Szeret-e javítgatni otthon, a kertben, a játékaiban? Ha igen, milyen javításokat végez?
 6. Szokott-e játékot vagy más tárgyat fabrikálni?
 7. Írt-e már verset, elbeszélést, regényt, szindarabot, naplót?
 8. Foglalkozik-e zenével? Mivel?
 9. Szokott-e rajzolni, festeni? Milyen témákat?
 10. Milyen sportágakkal foglalkozik?
 11. Milyen pályát akart választani, amikor fiatalabb volt?
 12. Hol érzi jobban magát, az iskolában vagy otthon?
 13. Írja le azt a három kívánságát, amelyet legjobban szeretne megvalósítani!
 14. Húzza alá a következő csoportok mindegyikében azt a foglalkozási módot, amelyet a legjobban szeret!
a) Munka a szabad levegőn
Munka zárt helyen	f) Aprólékos munka
Ötletes munka
b) Emberekkel foglalkozni
Tárgyakkal foglalkozni
Gondolatokkal foglalkozni	g) Saját számlára dolgozni
Vállalatnál dolgozni
c) Jönni-menni
Egyhelyben dolgozni	h) Testi vagy házi munka
Értelmi munka
d) Azonos munkát végezni
Változatos munkát végezni	i) Rendszeres munka
Időnkénti munka
e) Egyedül dolgozni
Másokkal dolgozni	j) Utcai ruhában való munka
Munkaköpenyben való munka
	k) Nehéz munka
Finom munka

15. Szülei és ismerősei milyen foglalkozást ajánlottak?
Mit gondol erről a foglalkozásról?

16. Húzza alá azokat az eszközöket, amelyeket a legjobban szeret használni!
Fűrész — csavar — ceruza — kulcs — gyalu — reszelő — körző — kalapács — toll — balta —
véső — derékszögmérő — fúró — ecset — lapát — tű — vasaló — horog — olló — seprű — kefe.
Nevezze meg ezeken kívül azokat az eszközöket, amelyekkel szeret foglalkozni!

17. Mely anyagokat használ a leggyakrabban és a legszívesebben?
Papír — vászon — fém — fa — karton — fémszál — hímzőszál — alakításra váró anyag — fém-
lemez — gyapjú — festék — olaj — vagy más

18. Szeretne-e magasabb iskolába menni?
Melyikbe?

19. Milyen szórakozásokat szeret a legjobban?
Húzza alá a következő sorozatban és számozza meg (1., 2., 3., 4...) szórakozásait a kedveltség sor-
rendje szerint!
Zene — torna — autó — színház — kirándulás — motorkerékpár — mozi — box — csónakázás
— kerékpár — tánc — korcsolyázás — lovaglás — tudományos előadás — szízes — társasjáték
— rádió — fényképezés — labdarúgás — halászat — hangverseny — atlétika — vadászat — sakk
— úszás — kártya — kézilabda, röplabda — tenisz — biliárd — labda — olvasás — bábjáték
— opera — keresztretjtvény — cirkusz.

20. Húzza alá az alábbi szavak közül azokat, amelyek a legjobban érdeklik és azután számozza meg
azokat (1., 2., 3., 4...) kedveltségi sorrend szerint. Azokat pedig, amelyeket egyáltalán nem szeret,
húzza át keresztbe!

Társalgás
kompozíció
mese
dráma
latin
angol
regény
irodalom
kaland
német
ének
konyha
javítás
vasalás
szavalás
hímzés
divat
politikai gazdaságtan
szociológia
műszerészet
francia
filozófia

kézimunka
esti tanfolyam
kertészet
állattenyésztés
földművelés
méhészet
orosz
mennyeiségtan
nyelvtan
földrajz
élettan
növénytan
állattan
embertan
zene
rajz
versek
történelem
mitológia
lélektan
festés
szobrászat

olasz
görög
szónoklat
számvitel
kereskedelem
fehérművartás
laboratórium
mértan
levelezés
geológia
műszaki rajz
alakítás
kémia
fizika
orvostudomány
történelem
régészet
színház
vitatkozás
művészettörténet
politika
építészet

Kérdőív

Név:

Születési hely, év, hó, nap:

Lakás:

Választottál-e már életpályát? Melyik pályát választottad?

Apja foglalkozása: Anyja foglalkozása:

A családban kik működnek az általad választott pályán?

Legutóbbi bizonyítványod szerint milyen rendű voltál?

Mely tantárgyakat szereted a legjobban?

Mely tantárgyakkal küzdesz a legjobban?

Mi szeretnél volna lenni kisgyermek korodban és miért?

Iskola tanulmányaidon kívül jelenleg mivel készülsz a választott pályára? (Tesszel-e valamit, amivel
jövőd pályádat szolgálod?)

A túloldalon közölt szempontok közül jelöld meg azokat, amelyek a saját egyéni szempontod-
ból vonzóak az életpálya választásában. Természetesen a felsorolt szempontok nem mind egyenlő-
tontosságúak, ezért azt kérjük, hogy azokhoz a szempontokhoz, amelyeket fontosnak tartasz leendő
életpályádban, tégy 3-as, 2-es vagy 1-es jelzést. A 3-as osztályozás a leglényegesebb szempont
(szempontok) jelölésére szolgál, a 2-es a fontos és az 1-es azokat a szempontokat jelöli meg, amelyek
másod-, illetőleg harmadsorban jelentenek számodra vonzást. Ha több szempontot tartasz egyaránt
fontosnak, többet is lehet ugyanazzal a számmal megjelölni. A lényegteleneket jelölés nélkül kell
hagyni.

Ha még nem választottál életpályát, ugyancsak a fenti módon jelöld meg az alábbi szempontok
közül azokat, amelyek érvényesülését szükségesnek tartod jövőd életedben.

A választott pálya azért tetszik, mert:

fizikailag könnyű,	tiszta munka,
aprólékos munkát igényel,	ülő munkamódot igényel,
szabad mozgási lehetőséget ad,	gyönyörködtet,
többen dolgoznak együtt,	magányos foglalkozás,
nem kell beszélni,	a nagyvonalúság érvényesül benne,
a testi erő érvényesül benne,	tetszik az a ruha, amelyet a szakmabeliek viselnek,
a szabadban lehet lenni,	sokat lehet utazni,
jó kereseti lehetőséget ad,	természetbeni juttatással jár,
a szocializmus építése szempontjából kiemelt fontosságú pálya,	sok szabad időt hagy,
magasabb pályára alapot ad,	társadalmilag megbecsült pálya,
nem kell sokat számolni,	nem kell az embernek a fejét törni,
a nyelvtudás érvényesül benne,	alkalmat ad művészi tevékenységre,
másokat lehet irányítani, vezetni,	meg lehet követelni a parancs, utasítás végrehajtását,
egyéni elgondolásokat meg lehet valósítani,	lehetőség nyílik feltalálásra, újításra.
másokon lehet segíteni,	önállóan lehet alkotni,
nyitva az út a sikerhez,	az élet nagy kérdéseinek megoldásával foglalkozik,
a materialista felfogás érvényesül benné,	sok emberrel lehet érintkezni,
rövid idő után kenyeret ad,	megfontolásra, elmélkedésre ad alkalmat,
a számokkal kell foglalkozni,	betekintést ad a régmúlt időkbe,
nem kell többet tanulni,	mindig csinosan lehet járni,
adódik benne kis udvarlás is,	meleg és védett helyen kell a munkát végezni
mások problémáival, bajaival lehet foglalkozni,	az egyéni vágyunk eléréséhez szükséges közbülső állomás.
alkalmat ad az elmélyült gondolkodásra.	tetszik az a környezet, ahol folyik a munka,
minden egy helyben található,	szervezéssel lehet foglalkozni,
sajátunkból lehet adni másnak,	a néphatalom biztonságát szolgálja,
szórakozásra, öröme lehetőséget nyújt.	ez a szülők kívánsága,
lehetőség nyílik sportolásra,	változatos munka,
ez nálunk családi tradíció.	jó ismerősöm is ezen a pályán van.
A fentiekén kívül még:	

ÖV 73356 - Pályaválasztás

Ezt a részt ne töltsük ki!

.....

+

-

n.:

s:

csop.:

PÁLYAVÁLASZTÁSI
TANÁCSADÓ INTÉZET

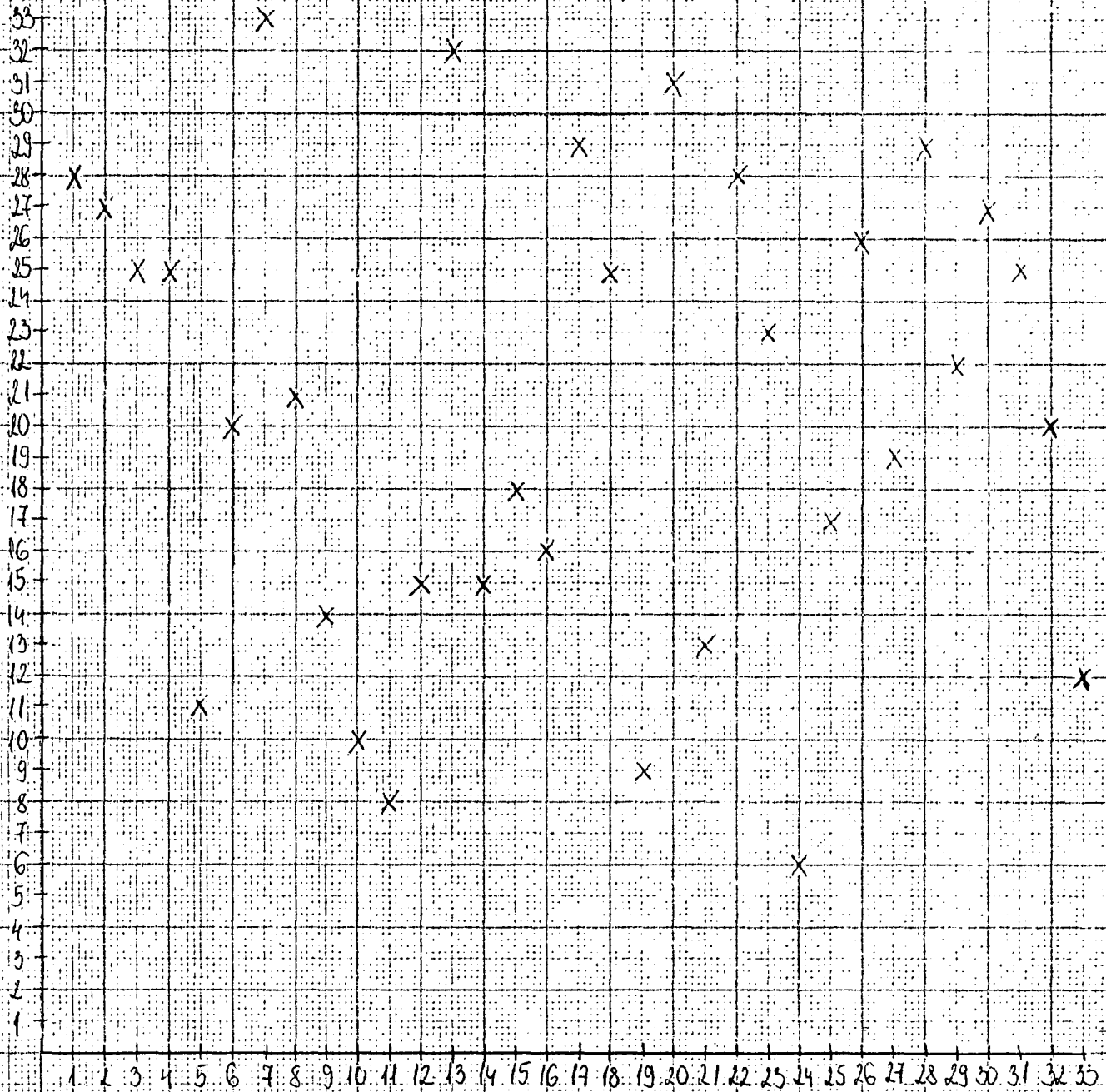
- 1 -

	Ak	Sz	Ki
Ak	Szívós 1 Erélyes 2	Együttműködő 1 Dinamikus 2	Elszánt 1 Hatékony 2
Sz	Hatékony 1 Barátságos 2	Békülékeny 1 Együttműködő 2	Keményfejű 1 Rugalmas 2
Ki	Küzdő 1 Kitartó 2	Udvarias 1 Szilárd 2	Nem változó 1 Következetes 2
Di	Aktív 1 Ügyes 2	Megértő 1 Élelmes 2	Megingathatatlan 1 Diplomatikus 2
Ön	Erőteljes 1 Ambiciózus 2	Előzékeny 1 Bátor 2	Szilárd 1 Vállalkozókedvű 2
Ér	Erélyes 1 Okos 2	Kedves 1 Meggondolt 2	Következetes 1 Komoly 2
Op	Harcias 1 Vidám 2	Rugalmas 1 Jókedvű 2	Határozott 1 Kedélyes 2
Eg	Hatékony 1 Becsületes 2	Szíves 1 Őszinté 2	Állhatatos 1 Tisztességes 2
Fe	Dolgos 1 Kiegyensúlyozott 2	Barátságos 1 Szilárd 2	Kitartó 1 Önuralommal rendelkező 2

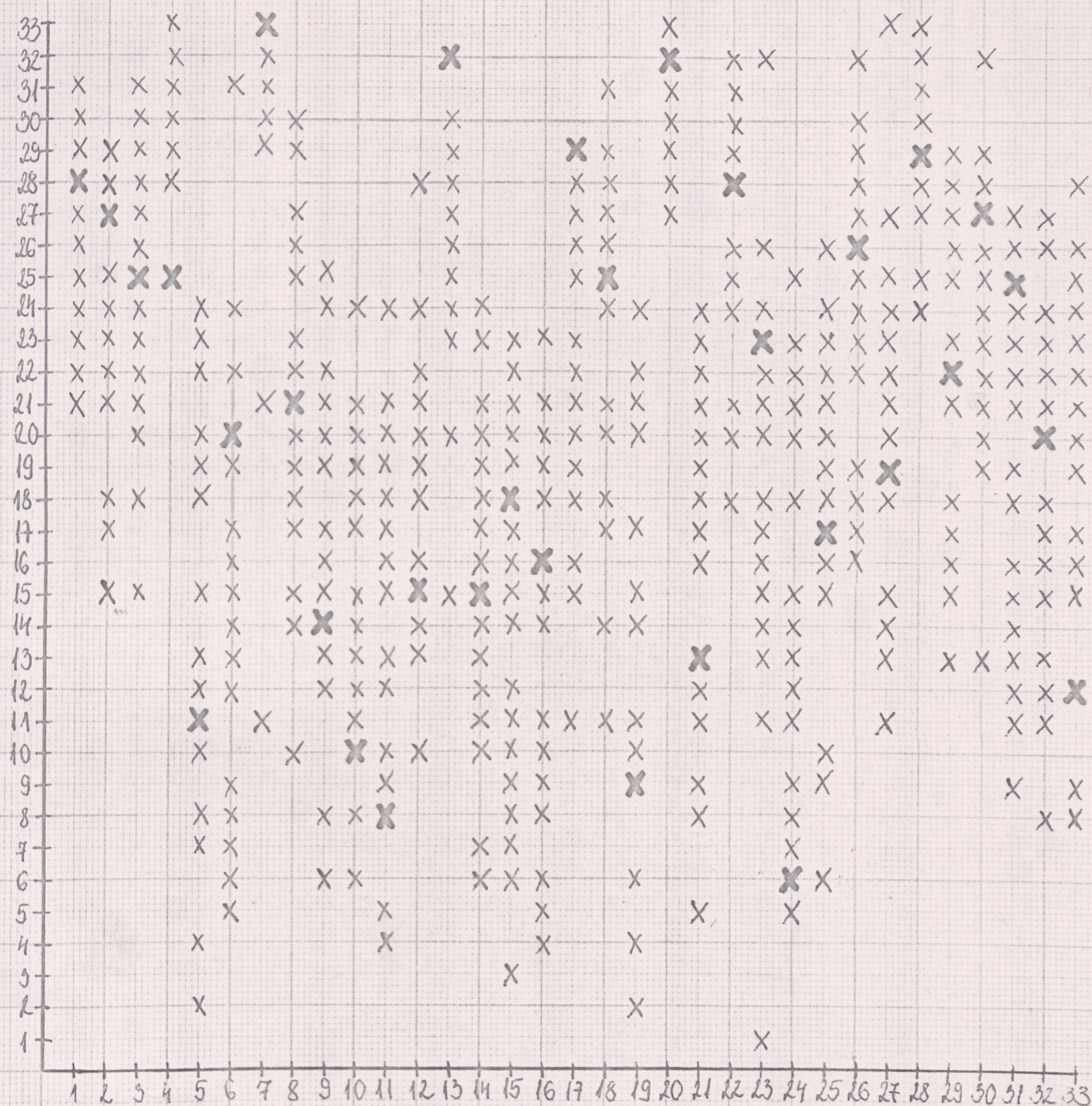
	D1	Ön	ÉR
Ak	Megnyerő 1 Dolgos 2	Magabiztos 1 Aktív 2	Komoly 1 Harcias 2
Sz	Finom 1 Megértő 2	Meggyőződéses 1 Szíves 2	Előrelátó 1 Kedves 2
Ki	Éleseszű 1 Állhatatos 2	Ambiciózus 1 Elszánt 2	Eszes 1 Mekingathatatlan 2
D1	Érdeklődő 1 Megnyerő 2	Bátor 1 Meggyőző 2	Körültre tekintő 1 Érdeklődő 2
Ön	Rugalmas 1 Önálló 2	Önálló 1 Magabiztos 2	Jólértésült 1 Meggyőződéses 2
ÉR	Meggyőző 1 Körültre tekintő 2	Magával elégedett 1 Lelkiismeretes 2	Meggondolt 1 Kiforrott 2
Op	Diplomatikus 1 Derűs 2	Merész 1 Élni tudó 2	Lelkiismeretes 1 Megelégedett 2
Eg	Ügyes 1 Egyenes 2	Vállalkozó kedvű 1 Nyílt 2	Okos 1 Igaz 2
Fe	Élelmes 1 Flegmatikus 2	Ambiciózus 1 Higgadt 2	Kiforrott 1 Fegyelmezett 2

	Op	Eg	Fe
Ak	Vidám 1	Őszinte 1	Kiegyensúlyozott 1
	Szívós 2	Küzdő 2	Dinamikus 2
Sz	Optimista 1	Megbízható 1	Szilárd 1
	Udvarias 2	Békülékeny 2	Előzékeny 2
Ki	Derűs 1	Tisztességes 1	Türelmes 1
	Nem változó 2	Keményfejű 2	Határozott 2
Di	Megelégedett 1	Egyenes 1	Fegyelmezett 1
	Éleseszű 2	Finom 2	Rugalmas 2
Ön	Gondtalan 1	Természetes 1	Megfontolt 1
	Merész 2	Magával elégedett 2	Ambiciózus 2
Ér	Élni tudó 1	Őszinte 1	Higgadt 1
	Jólértesült 2	Eszes 2	Előrelátó 2
Op	Jókedvű 1	Becsületos 1	Nyugodt 1
	Gondtalan 2	Optimista 2	Spontán 2
Eg	Kedélyes 1	Igaz 1	Flegmatikus 1
	Megbízható 2	Természetes 2	Őszinte 2
Fe	Spontán 1	Nyílt 1	Önuralommal rendelkező 1
	Megfontolt 2	Nyugodt 2	Türelmes 2

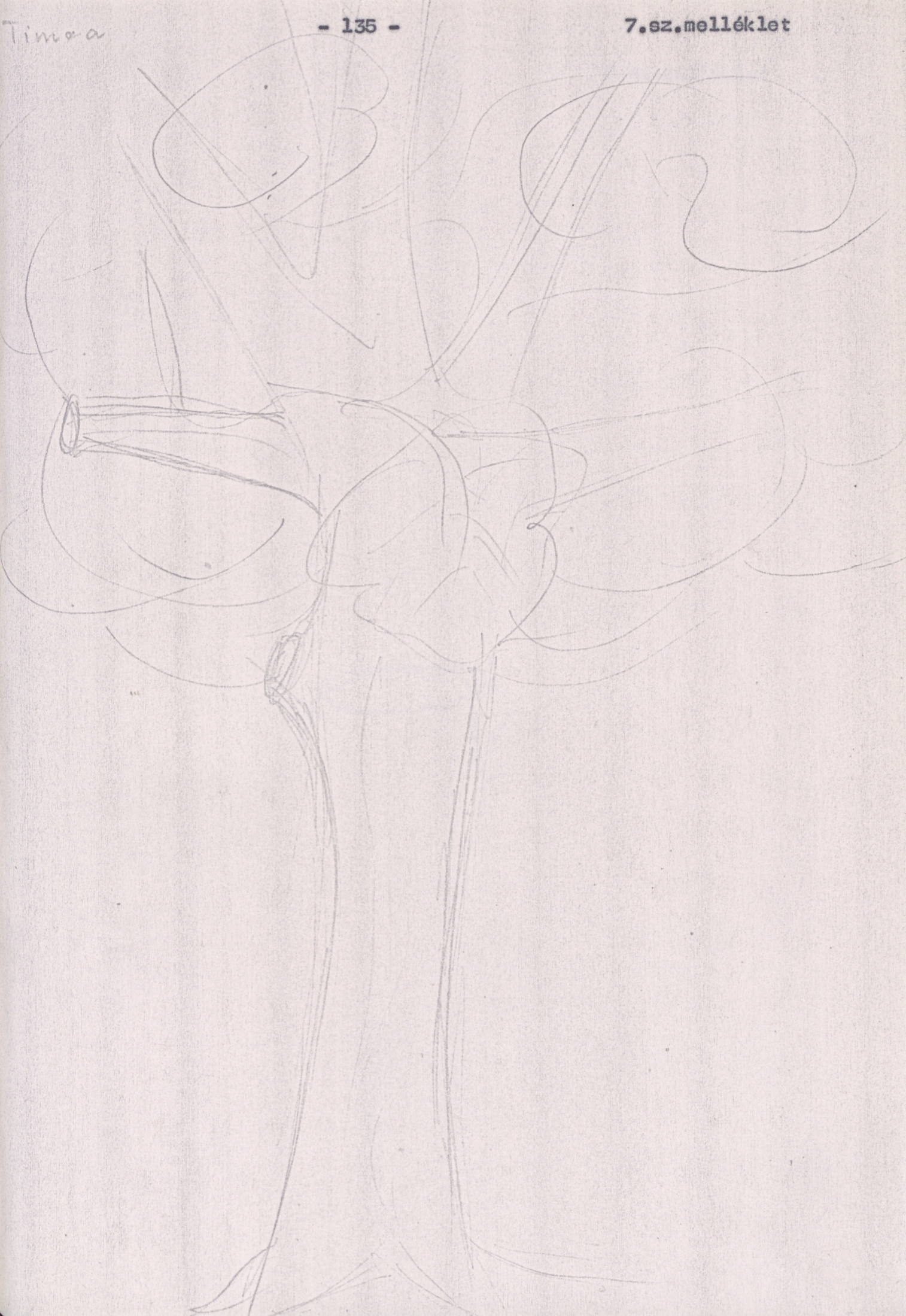
A tanulók önértékelése

Atanulók ön-, és társ-értékelése

Az osztály önértékelésének összesítője

VII. FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1./ Atkinson, J.W.: The TAT as a Projective Method.
In: Semeonoff, B.B. /ed./,
Personality Assessment, 1966.
Penguin Modern Psychology UPS 4
444 l.
- 2./ Ágoston Gy. - Nagy J. - Orosz S.: Méréses módszerek a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Bp., 1971. 371 l.
- 3./ Bang, R.: A célzott beszélgetés. Pszichológia Nevelőknek sorozat, Tankönyvkiadó, Bp., 1974. 216 l.
- 4./ Barkóczy I. - Putnoky J.: Tanulás és motiváció. Tankönyvkiadó, Bp., 1967. 218 l.
- 5./ Csíreszka J.: Budapesti tanulók pályaválasztási indítékai. Tankönyvkiadó, Bp., 1961. 199 l.
- 6./ Csíreszka J.: Érettségiző lányok érdeklődése és pályaválasztása. Pszichológiai Tanulmányok VI. Akadémiai Kiadó, Bp., 1964. 81-98. l.
- 7./ Csíreszka J.: Pályalélektan. Gondolat Kiadó, Bp., 1966. 271. l.

- 8./ Csirszka J.: Vizsgálati módszer a munka- és pályaeérdeklődés megismerésére. Pszichológiai Tanulmányok XII. Akadémiai Kiadó, Bp., 1970. 285-299 l.
- 9./ Dembo, T.: Der Aeger als dynamisches Problem. 1931. Psychologische Forschung 15. 50-56 l.
- 10./ Duró L.: Az életkori sajátosságok figyelembevételének néhány nevelés-lélektani problémája. Pszichológiai Tanulmányok X. Akadémiai Kiadó, Bp., 1967. 351-355 l.
- 11./ Duró L.: A személyiségfejlődés szociális tényezői: Magyar Pszichológiai Szemle, 1967. 3 sz. 397-404 l.
- 12./ Duró L.: Az életkori sajátosságok figyelembevételének néhány nevelés-lélektani problémája. Pszichológiai Tanulmányok X. Akadémiai Kiadó, Bp., 1967. 351-355 l.
- 13./ Frank, J.D.: Some psychological determinants of the level of aspiration. 1935. American Journal of Psychology, 47. 285-293. l.

- 14./ Fraisse, P.: A kísérleti pszichológia gyakorlati
kézikönyve. Akadémiai Kiadó, Bp.,
1965. 15-55 l.
- 15./ Gázó F. - Sántha P. - Várhegyi Gy.: A pályavá-
lasztás és az iskola. Bp., 1967. 74.l.
- 16./ Gázó F. - Pataki F. - Sántha P. - Várhegyi Gy.:
Pályák vonzásában. Ifjúsági Lapkiadó
Vállalat, 1970. 143 l.
- 17./ G. Donáth B.: Az értékek motiváló szerepe, lányok
pubertáskori és posztpubertáskori
személyiségfejlődésében. Pszichológiai
Tanulmányok VI. Akadémiai Kiadó, Bp.,
1964. 99-117 l.
- 18./ G. Donáth B. + Rókusfalvy P.: Nevelési és pályavá-
lasztási tanácsadás. Egyetemi jegy-
zet. Tankönyvkiadó, Bp., 1972. 149 l.
- 19./ Geréb Gy.: Eljárásmód a tanulók önismeretének és
emberismeretének kísérletes vizsgálá-
tára. A Szegedi Tanárképző Főiskola
Tudományos Közleményeiből, Szeged,
1967. 167 - 178 l.
- 20./ Hajtman B.: Bevezetés a matematikai statisztikába
pszichológusok számára. Akadémiai
Kiadó, Bp., 1971. 490 l.

- 21./ Hoppe, F.: Erfolg und Misserfolg. 1930.
Psychologische Forschung 14. 1-62 l.
- 22./ Herskovits M.: Az igényszintvizsgálat felhasználása a pályaválasztási tanácsadásban.
Akadémiai Kiadó, Bp., 1976. 90 l.
- 23./ Hunyadi Gy.: A szociális attitűd és a társadalom-
szemlélet pszichológiai kutatása.
Magyar Pszichológiai Szemle 3.sz. 1968.
388 - 403 l.
- 24./ Kovaljov A.G.: Személyiséglélektan. Tankönyvkiadó
Bp., 1972. 500 l.
- 25./ Köznevelés: 1978. XXXIV. évf. 9.sz. 21-23 l.
- 26./ Kulcsár Zs.: Személyiség-pszichológia. Egyetemi
jegyzet. Tankönyvkiadó, Bp., 1975. 134 l.
- 27./ Kulcsár Zs.: Személyiségdiagnosztikai gyakorlatok.
Kézirat. Tankönyvkiadó, Bp., 1976. 169 l.
- 28./ Kun M.-Szegedi M. /szerk./: Az intelligencia mérése.
Akadémiai Kiadó, Bp., 1971. 303 l.
- 29./ Kiss T.: Az énkép kialakulása és fejlődése.
Tankönyvkiadó, Bp., 1978. 143 l.
- 30./ Leontyev, A.N.: A pszichikum fejlődésének problémái.
Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1964. 513-544 l.

- 31./ Önismeretre és emberismeretre nevelés a gimnáziumi pszichológiai oktatásban. Pedagógiai Szemle, 1965. 3.sz. 273-289 l.
- 32./ Pályaválasztási Tanácsadás, 1976. IX. évf. 3-4.sz. 31 - 35 l.
- 33./ Radnai B.: Önértékelés-mások értékelése. Pszichológiai Tanulmányok II. Akadémiai Kiadó, Bp., 1959. 213-225 l.
- 34./ Ritoók P.-né: Pályaválasztás az iskolai nevelőmunka keretében. Pályaválasztási felelősök kézikönyve. MÜM., Bp., 1971. 217-253 l.
- 35./ Ritoók P.-né - Takács M.: Pályaválasztási szaktanácsadás. MÜM., Bp., 1967, 189 l.
- 36./ Rókusfalvy P.: A pályaválasztási érettség vizsgálatának módszerei. Pszichológiai Tanulmányok IX. Akadémiai Kiadó, Bp., 1966. 581-600 l.
- 37./ Rókusfalvy P.: A pályaválasztó tanulók önismerete. Pedagógiai Szemle, 1966. 4 sz. 305-318 l.
- 38./ Rókusfalvy P.: Igényszint és affektivitás. Pszichológiai Szemle, 14.sz. 1968, 515-528 l.
- 39./ Rókusfalvy P.: Pályaválasztás, pályaválasztási érettség. Tankönyvkiadó, Bp., 1969. 271 l.

40./ Rókusfalvy P.: Teljesítménymotiváció és döntés.

Pszichológiai Tanulmányok XII.

Akadémiai Kiadó, Bp., 1970.

267-282 l.

41./ Rubinstein, Sz.L.: Az általános pszichológia

alapjai. Akadémiai Kiadó, Bp.,

1964. 1103 l.

42./ Salamon J.: Fejlődéslélektan. Tankönyvkiadó, Bp.,

1966. 169-205 l.

43./ Séve L.: Marxizmus és személyiségelmélet.

Kossuth Könyvkiadó, 1971. 490 l.

44./ Szakács F.: Szociális helyzetmutatók projektív tesz-

tekben. Magyar Pszichológiai Szekce,

1968. 4. sz. 564-579 l.

45./ Szönyi M.: Pályaválasztás előtt álló IV. gimna-

zisták önfejlesztésének értékvonat-

kozásai. MTA Pszichológiai Társasá-

gának Nagygyűlése. Bp., 1970. Aka-

démiai Kiadó, 143-145 l.

46./ Továbbképzési tanfolyam, Mályi, OPTI, 1972. 423 l.

47./ Varga K.: A teljesítménymotiváció és a kutatói-

fejlesztői munka hatékonysága.

Akadémiai Kiadó, Bp., /szociológiai

tanulmányok/

- 48./Völgyes P.:Serdülő koru lányok pályaválasztási elhatározásának alakulása az érettségig, személyiségfejlődésükkel összefüggésben. Pszichológiai Tanulmányok X. Akadémiai Kiadó, Bp., 1967. 331-339 l.
- 49./Völgyes P.:A pályaválasztási döntés előkészítése. Tankönyvkiadó, Bp.,1976. 128 l.
- 50./Uznadzse,D.I.:A pályalélektan aktuális feladatai és elméleti alapjai. Tbiliszi,1953.
- 51./Wooddwort- Schlossberg.:Kísérleti pszichológia. Akadémiai Kiadó,Bp.,1966. 1153l.